

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Tomáš Kantor

**Otázka lidského otcovství
ve vztahu k otcovství Božímu**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Marta Lucie Cincialová, Th.D.

Obor: Katolická teologie

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem
přitom jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 8.4.2010

Děkuji paní Martě Lucii Cincialové, Th.D., za odborné vedení práce a poskytnutí cenných rad a podnětů, především při volbě pramenů a uspořádání práce.

Obsah

ÚVOD.....	4
1 BŮH OTEC, MÍRA VŠEHO OTCOVSTVÍ.....	6
1.1 OBRAZ BOHA V LIDSKÉ MYSLI A SPIRITUALITA	6
1.1.1 <i>Analogie</i>	7
1.1.2 <i>Otcovství samo</i>	9
1.1.3 <i>Boží otcovství a mateřství</i>	9
1.1.4 <i>Definitivní zjevení nebeského Otce</i>	11
1.2 BIBLICKÝ POHLED	12
1.2.1 <i>Bůh je otec</i>	12
1.2.2 <i>Bůh Otec a kříž jeho Syna</i>	17
1.2.3 <i>Zlo a dar svobody</i>	19
2 DUCHOVNÍ OTCOVSTVÍ.....	21
2.1 VÝVOJ DUCHOVNÍHO OTCOVSTVÍ.....	21
2.1.1 <i>Vznik duchovního „mateřského otcovství“</i>	23
2.1.2 <i>Duchovní otcovství u svatého Pavla</i>	23
2.1.3 <i>Počátky tradice duchovního otcovství</i>	24
2.1.4 <i>Další příklady „mateřského otcovství“</i>	25
2.2 ZÁKLADNÍ PRVKY DUCHOVNÍHO OTCOVSTVÍ.....	26
2.2.1 <i>Podstata duchovního otcovství</i>	26
2.2.2 <i>Boží i lidský vztah</i>	27
2.2.3 <i>Otcovství ke svobodě</i>	28
2.2.4 <i>Tři dary duchovního otce</i>	31
2.2.4.1 <i>Teologie</i>	32
2.2.4.2 <i>Diakrisis (rozlišování)</i>	33
2.2.4.3 <i>Kardiognóze</i>	35
2.2.5 <i>Modlitba</i>	35
2.2.6 <i>Otec – služebník</i>	36
2.3 KNĚŽSKÁ FORMACE.....	38

2.3.1	<i>Lidská formace</i>	38
2.3.2	<i>Duchovní formace</i>	40
3	POSTAVENÍ A ÚLOHA OTCE RODINY	42
3.1	OTEC RODINY, BIBLICKÝ POHLED	42
3.2	KRIZE OTCOVSTVÍ.....	43
3.2.1	<i>Některé příčiny krize otcovství</i>	44
3.2.2	<i>Současná krize mužství</i>	45
3.2.3	<i>Naděje na obrození otcovství</i>	47
3.3	ÚČAST NA OSOBNÍM ZRÁNÍ.....	47
3.3.1	<i>Ovládání náladovosti</i>	48
3.3.2	<i>Emocionální nezávislost</i>	49
3.3.3	<i>Sexuální dozrávání</i>	50
3.3.4	<i>Základ otcovství</i>	51
3.4	VYTVOŘIT DOMOV A VYSTAVĚT RODINU	51
3.4.1	<i>Příprava na manželství</i>	52
3.4.2	<i>Budování vzájemných manželských a rodičovských vztahů</i>	54
3.4.3	<i>Uvědomělé rodičovství</i>	55
3.5	VZTAH OTCE K DÍTĚTI.....	56
3.5.1	<i>Čas a pozornost věnované dětem</i>	56
3.5.2	<i>Dary otce</i>	57
3.5.3	<i>Přátelství s dítětem</i>	59
3.5.4	<i>Potřeba fyzické blízkosti</i>	60
3.5.5	<i>Vyznat se ve světě citů dítěte</i>	60
3.5.6	<i>Problém autority</i>	61
3.6	VÝCHOVA PRO ŽIVOT.....	62
3.6.1	<i>Výchova k životu ve svobodě</i>	62
3.6.2	<i>Uvedení dítěte do duchovního života</i>	63
3.6.3	<i>Setkání s dítětem na poli tvořivé práce</i>	65
3.6.4	<i>Výchova k radosti ze života</i>	65
3.6.5	<i>Trestání dítěte</i>	66

3.6.6	<i>Sexuální výchova dítěte</i>	67
3.6.7	<i>Výchova k odpovědnému otcovství</i>	69
3.6.8	<i>Výchova k odpovědnému manželství a rodině</i>	73
3.7	SVATÝ JOSEF	76
ZÁVĚR		78
PRAMENY		81
LITERATURA		82
SEZNAM ZKRATEK		84

ÚVOD

Je to již několik let, co mne poprvé začala trápit myšlenka ohledně tématu diplomové práce. Jak najít téma, které by mne bavilo natolik, že bych o něm mohl prostudovat několik knih a navíc o něm napsat alespoň šedesát normostran. Chtěl jsem, aby mnou zvolené téma, mělo pro mne nějaký přínos do budoucna, jinak řečeno, abych z toho, co prostuduji, si odnesl něco, z čeho bych mohl v životě čerpat. Myšlenka tématu otcovství mne napadla poprvé v době, kdy jsem se rozhodl přerušit kněžskou seminární formaci a kdy jsem ještě tak úplně nevěděl jakou životní cestou, jestli kněžstvím či manželstvím, bych za Pánem chtěl jít. Téma otcovství bylo přitažlivé v tom, že je to vlastně jednotící téma obou povolání. Pro oba je úkol být dobrým otcem zásadní.

Cílem této diplomové práce je zjistit, zda existují nějaká kritéria, podle kterých by se měl dobrý otec řídit. Pokud ano, tak jaká to jsou a jaký by měl být dobrý otec v dnešní době? Dá se na toto povolání nějak připravit?

K tomuto cíli se snažím dojít pomocí kompilační metody. K daným tématům si vždy vyberu několik duchovních autorů, kteří se k němu vyjadřují. Jsou to např. Ctirad Václav Pospíšil, Jean Galot, Marko Ivan Rupnik, Marta Lucie Cincialová, Rudolf Smahel, Józef Augustin aj.

Tuto diplomovou práci rozdělím na tři hlavní kapitoly. První bude věnovaná Bohu Otci, druhá duchovnímu otcovství a třetí otcovství v rodině.

V první kapitole se podíváme na Boha z pohledu dogmatiky. Rozdělíme ji na dvě podkapitoly. V první si ukážeme, jaký má význam obraz Boha Otce k otázce otcovství. V druhé podkapitole pak nahlédneme trochu podrobněji do Písma, abychom zjistili jaký vlastně náš Bůh je.

V druhé kapitole se zaměříme na duchovní otcovství. Ukážeme si, jak se duchovní otcovství v průběhu dějin vyvíjelo, dále se podíváme na základní prvky duchovního otcovství a jaký by vlastně duchovní otec měl být. V závěru se pak zaměříme na formaci budoucích duchovních otců.

V poslední kapitole pak nahlédneme na otcovství v rodině. Podíváme se na krizi, v jaké se v současné době nachází, podíváme se jak se na otcovský úkol

připravit a jaký by měl vlastně otec v rodině být.

1 BŮH OTEC, MÍRA VŠEHO OTCOVSTVÍ

V této první kapitole se zaměříme na Boha z pohledu dogmatiky. Kapitolu rozdělíme na dvě podkapitoly. V první si ukážeme, že člověk je stvořen k Božímu obrazu a jaké to má mít pro jeho život důsledky. Řekneme si něco o analogii a proč je pro nás, při mluvení o Bohu a otcovství důležitá. Dále se v návaznosti na předchozí text podíváme na Boha jako vzorovou příčinu našeho otcovství a rovněž upozorníme na skutečnost, že v Bohu je obsaženo i mateřství. V závěru podkapitoly si pak ukážeme, jakým způsobem se nám Bůh definitivně sdělil.

V druhé podkapitole pak nahlédneme trochu hlouběji do Písma, abychom zjistili jaký vlastně je náš Bůh, a pokusíme se zodpovědět některé palčivé otázky, které nám někdy při mluvení o Bohu vyvstanou – otázka utrpení a zla.

1.1 OBRAZ BOHA V LIDSKÉ MYSLI A SPIRITUALITA

Základním východiskem pro naše úvahy bude jedna z nejhlubších lidských výpovědí o člověku, která se nachází již na prvních stránkách Bible: „I řekl Bůh: ‚Učiňme člověka, aby byl naším obrazem, podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.‘ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,26-27).

V tomto úryvku nám zřetelně vystává základní myšlenka a tou je, že člověk je Boží obraz a podoba. Tato uvedená definice člověka má vzájemný vztah k úryvku Gn 3,3 kde se píše o tom, že Adam ve věku sto třiceti let zplodil syna ke své podobě a ke svému obrazu. Vidíme, že téma obrazu je úzce spjato s tématem otcovsko-synovského vztahu mezi Bohem a člověkem. Tato kategorie obrazu pak není něčím statickým a jednou pro vždy daným. Syn touží po tom, aby dospěl a byl jako jeho otec, a otec si přeje, aby to jeho syn skutečně dokázal. Podobně Bůh, který se člověku

ve stvoření daruje, mu zároveň dává úkol dospět do jeho podoby. S tím rovněž souvisí touha člověka po božství, člověk chce být jako Bůh. Můžeme tedy shrnout a podtrhnout, že Bůh je pro člověka cílovým ideálem jeho seberealizace, a proto představa o Bohu je určujícím prvkem každé spirituality.¹ Také pravé otcovství má být ovlivněno Božím obrazem. Podívejme se proto na Boží obraz poněkud podrobněji.

1.1.1 Analogie

Dříve než začneme hovořit o Bohu, je třeba se zmínit o analogii. Slovo analogie znamená určitou podobnost, která je ovšem i určitou nepodobností. Pokud by zde nebyla také určitá nepodobnost, jednalo by se o totožnost.² Například mezi virem v počítači a virem, který se vyskytuje v lidském těle, je určitá podobnost, oba dva tyto viry ubližují a škodí. Díky této podobnosti k viru, který se nachází v lidském těle, byl pojmenován vir počítačový. Zároveň zde ovšem existuje, jak všichni dobře víme, mnohem větší nepodobnost.

O Bohu pak můžeme mluvit pouze analogicky „neboť mezi Stvořitelem a tvorem není možno shledat takovou podobnost, která by zároveň nebyla nepodobností ještě větší“.³ Tomáš Akvinský popisuje tři kroky, podle kterých se musí řídit naše vypovídání o Bohu: „Podle Dionýsovy nauky jsou tato jména přisuzována Bohu trojím způsobem. Nejprve je to tvrzení, když říkáme: Bůh je moudrý. To musíme říci, protože se v něm nachází podoba oné moudrosti, která z něho vyvěrá. Za druhé je to popření, když říkáme: Bůh není moudrý, protože moudrost v Bohu neexistuje tím způsobem, jak jí rozumíme my a jak ji my nazýváme. Za třetí, musíme vypovídat absolutně, nejvznešenějším způsobem, že Bůh je více než moudrý, neboť negace se o Bohu vypovídají ne proto, že by mu moudrost scházela, nýbrž proto, že

¹ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 48.

² Srov. POSPÍŠIL C. V., *Hermeneutika mysteria*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005, s. 108-114.

³ IV. LATERÁNSKÝ KONCIL, *Capitoli De Trinitate* (z 11. -20. listopadu 1205), DSH 806. In POSPÍŠIL C. V., *Hermeneutika mysteria*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005, s. 109.

on ji vlastní způsobem přesahujícím naše vypovídání i chápání.“⁴

Bohu tedy můžeme připisovat všechny dokonalosti, které známe z našeho světa, ale musíme si uvědomit, že Bůh je pravá míra těchto dokonalostí. Bylo by tedy velkou chybou představit si určité dokonalosti, případně nedokonalosti a do nich zaškatulkovat Boha. Ano, je třeba zmínit i některé zdánlivé nedokonalosti, které se sice správně Bohu připisují, které ovšem v tomto případě neprávem negativně vykládáme. Například taková žárlivost, je vlastnost, která není brána příliš pozitivně a přece se o Bohu říká, že je žárlivý⁵, ale pokud použijeme cestu tří kroků, musíme uznat, že Bůh není tak žárlivý jako jsou žárliví lidé, Bůh je naopak mírou vši žárlivosti, Bůh je žárlivost sama, neboť když žárlí tak se nebojí o sebe, jak to většinou dělávají lidé, ale bojí se o svého tvora, o kterém ví, že se žene do záhuby.

Nyní přichází vhodný okamžik začít mluvit o Bohu jako o Otci. Slovo otec má mezi různými lidmi různý význam, někdy spíše pozitivní, jindy naopak negativní, většinou pak smíšený. Často se stává, že člověk má onu představu otce s negativními vlastnostmi a do této představy si zařadí i Boha. I zde, a možná zvláště zde, je třeba použít cestu tří kroků. Tvrdíme-li, že Bůh je Otec, musíme si uvědomit, že On není otcem jako naši lidské otcové, kteří jsou mnohdy sobečtí, panovační, ctižádostiví, ješitní, necitliví..., ale že On je mírou tohoto otcovství, že Hospodin je otcovství samo.⁶

Pokud bychom při našem mluvení o Bohu nepoužili zmíněné tři kroky, budeme vždy nějakým způsobem v klamu a z Hospodina uděláme karikaturu. Karikatury Boha pak mohou rodit ateismus. Je třeba si uvědomit, že ateista nepopírá existenci živého Boha, ale jen některé konkrétní představy o Něm. Je tedy na druhém stupni, tj. kroku popření. Pokud takovýto ateista je otevřený hledání pravdy, může být Bohu blíže než někteří tradiční věřící.⁷ Je proto třeba, abychom nebyli jen tradiční, a abychom si nemysleli, že Boha již známe, ale je nutné, ustavičně hledat Hospodinovu tvář, abychom byli stále ochotni modifikovat svůj obraz Boha, svůj obraz pravého otcovství.

⁴ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *De potentia*, q. 7, a. 5, ad 2. In POSPÍŠIL C. V., *Hermeneutika mysteria*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005, s. 111.

⁵ Srov. např. Dt 32,21; Ž 78,58; 1Kor 10,22.

⁶ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 164.

⁷ Srov. tamtéž s. 118-120 .

1.1.2 Otcovství samo

Poté, co jsme výše aplikovali tři kroky na Hospodinovo otcovství, dospěli jsme k závěru, že Hospodin je Otcovství samo. To ovšem neznamená pouze to, že je mírou každého otcovství, ale také to, že otcovství je něco, co je s ním bytostně spjato.

Otec nejen že má všechny vlastnosti spojené s otcovstvím, ale je jedinečný v tom, že celá jeho osobnost je Otcem a všechno v něm je otcovské. To existuje jen v Bohu, neboť člověk není od narození otcem, a teprve postupně se jím stává, respektive může stát. Jak známo, když se muž narodí, je nejprve lidskou osobou a jeho otcovství jen obohacuje jeho osobnost, která už má své vlastnosti. Nebeský Otec je však Otcem od věčnosti, neboť od věčnosti plodí Syna.⁸

To, že věčně plodí Syna, znamená, že jeho osoba se zakládá na vztahu k Synovi, kterého plodí, a obráceně, osoba Syna existuje jako vztah k otci. To ovšem znamená, že Otec není ve své svrchovanosti obrácen k sobě, ale k svému Synu. Je a žije pro druhého. On je prvopočátkem a vzorem altruismu.⁹ Věčné plození Syna můžeme vysvětlit jeho láskou. „Ten, který má všechnu dokonalost, nechce si ani zdaleka nechat své bytí sobecky jen pro sebe, ale chce ho sdělit někomu druhému. Chce zavést společenství, v němž by mohl mít jeho Syn, stejně jako on, totéž úplné božské bohatství. V Bohu je tedy dělení, a ne egocentrismus. Otec jde v lásce až do krajnosti a plozením dává svému Synu všechno, co má. Není v něm žádná žárlivost, ta žárlivost, která se v lidských vztazích snaží snížit druhého, oslabit úctu, jakou k němu jiní mají. Naopak, se zalíbením povznáší svého Syna na nejvyšší úroveň tím, že ho činí podobným sobě.“¹⁰

1.1.3 Boží otcovství a mateřství

Téměř ve všech teistických náboženstvích, kromě islámu, se setkáváme, že božstvo dostává titul „otec“ nebo „matka“. Používání jedné či druhé varianty pak závisí na tom, zda daná společnost zdůrazňuje více matriarchální či patriarchální

⁸ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 24.

⁹ Srov. tamtéž, s. 27.

¹⁰ Tamtéž, s. 29.

prvky.

Co se týče biblického obrazu Boha jako otce Izraele, musíme říci, že nesouvisí pouze s Boží vztahovostí „navenek“, tedy s tím, jak je přítomen ve světě, ale také s jeho autoritou, svrchovaností, transcendencí.¹¹ Proto můžeme říct, že: „Obraz Hospodinova otcovství je pravděpodobně tím nejlepším vyjádřením celého starozákonního zjevení Boha, který je zároveň blízký i transcendentní, který se s láskou sklání k člověku, současně si však uchovává svou suverenitu, který je plný něhy, tak nesmírně náročný, důvěrný i nedosažitelný.“¹²

Jak již bylo naznačeno, zjevení Boha a zvláště pak Božího otcovství, má velký význam pro biblický obraz člověka, který je Božím obrazem ve světě. V souvislosti s otcovským obrazem Boha se ukazuje, že jeho představa v lidské mysli je určující pro sebevímání člověka. Na tomto místě třeba opět zdůraznit, že výraz „otec“ v sobě rovněž zahrnuje zájem rodiče, aby jeho potomek dorostl do jeho podoby.¹³ „Otec chce dospělost svých synů a dcer. On není „nebeský diktátor“, nýbrž spíše někdo, kdo daruje druhému prostor pro rozvinutí jeho vlastní svobody. Jedině na základě toho je možné naše spodobení s Tím, kdo je věčným sebedarováním, tedy naše zbožštění.“¹⁴

Hospodin není muž ani žena, je však třeba zdůraznit, že jeho obraz je v člověku, a to jako muži a ženě (srov. Gn 1,27), je tedy pochopitelné, že v Něm má základ nejen otcovství, ale také mateřství a když miluje, má mnohdy ženské rysy (srov. Iz 49,15). Bůh je tedy nejen otcovství, ale také mateřství samo, je mírou otcovství i mateřství, obraz Boha je proto velmi důležitý nejen pro naši víru, ale také pro naši spiritualitu.¹⁵

V současné době se můžeme setkat s některými pokusy nahrazovat jméno „Otec“ jménem „Matka“. Tyto pokusy však mylně předpokládají, že název „Otec“ značí převahu mužství a snaží se nahradit je upřednostněním ženství. Ve skutečnosti Bůh ve svém Otcovství převyšuje mužství i ženství, a když ho vzýváme jménem

¹¹ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 161-162.

¹² MELOTTI L., *Un Solo Padre*, s. 51. In POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 164.

¹³ Srov. Gn. 1,26; Gn 5,3; Mt 5,48.

¹⁴ POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 119.

¹⁵ POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 161-165.

„Otec“, není v tom žádná narážka na pohlaví. Kdybychom ho chtěli nazývat Matkou, tak bychom do vztahů, které s ním máme, zaváděli sexuální rys, jenž je mu cizí a spojovali bychom vzývání jeho jména s feministickými požadavky.¹⁶

Když Ježíš vyslovoval jméno Otec, nikdy tím nehověl předsudkům o mužské nadřazenosti, nýbrž celý jeho postoj, jak se jeví v celém evangeliu, je stejně příznivý ženám i mužům. Často zdůrazňoval ženské či mateřské rysy Otcovy lásky a dostatečně ukázal vyšší smysl tohoto Otcovství. Drží se však výrazu „Otec“ nebo „Abba“ a vyzývá také učedníky, aby se v tom řídily jeho příkladem (srov. Mt 6,9; Lk 11,2). Křesťané proto nemohou toto oslovení změnit a mají je chápat v tom smyslu, v jakém je užíval Ježíš, a uznávat v Otci lásku současně otcovskou i mateřskou.¹⁷

1.1.4 Definitivní zjevení nebeského Otce

Podobně jako Starý zákon, i Nový zná především osobního, vztahového Boha Otce, který je Bohem otců. Otec je v Novém zákoně označován „ho Theos“ (Bůh). Tento jediný Bůh je Otcem Ježíše Krista. „Křesťan je volán k tomu, aby prožíval ryzí monoteismus, ryzí vztah k Bohu Otci, kterého má po Ježíšově vzoru klást na první místo. Když si takto počíná, zakouší, že Bůh Otec ho klade ve svém srdci na místo svého věčného Syna, a to vše se děje v síle osobního Božího daru, jímž je Duch svatý.“¹⁸

Jediný Bůh Otec se tedy definitivně zjevil v Ježíši Kristu a v Duchu.¹⁹ Proto, abychom zjistili míru našeho otcovství, bude důležité nahlédnout do Bible, zvláště pak do evangelií, kde můžeme v Kristových slovech a činech názorně poznávat našeho nebeského Otce (srov. Jan 14,9).

Na tomto místě však může vyvstat otázka, jak je to s oněmi ženskými rysy „mateřského Otce“? Je zřejmé, že výrazové schopnosti ženství Ježíšovu mužství nevyhnutelně scházejí. Důležitou roli zde hraje Maria, Ježíšova matka. Je jasné, že Maria není zjevitelkou, není vtělením Boha Otce, je pouze tvorem, ale na druhou

¹⁶ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 26.

¹⁷ Srov. tamtéž s. 75.

¹⁸ POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 187.

¹⁹ Tamtéž s. 186-190.

stranu skrze ni jsou zjevovány právě ony mateřské rysy první osoby Trojice. „Ježíš je zjevitelem Boha jako Otce a skrze svou matku je opět zjevitelem mateřských rysů první osoby Trojice.“²⁰

Můžeme tedy celou podkapitolu uzavřít tvrzením, že si nemůžeme sami vytvořit představu, jak má vypadat naše otcovství, ale že je to Bůh, který je mírou každého otcovství. Tento Bůh je pak definitivně zjevený Ježíšem Kristem, kterého se máme snažit následovat. To je pak možné jedině v síle Ducha svatého, který nám byl dán.

1.2 BIBLICKÝ POHLED

Jak jsme řekli, je pro život člověka důležité, aby měl o Bohu jakožto svém vzoru, správnou a pravdivou představu. Tu získáme z Božího zjevení. Proto se nyní podíváme, jak o Bohu mluví Bible trochu podrobněji.

1.2.1 Bůh je otec

V náboženství Izraelců je pojem Božího otcovství naprosto odlišen od fyzického otcovství. Člověk byl stvořen, nikoli však zplozen, k obrazu Božímu. Být synem Božím není něco přirozeného, ale je to věc milosti.²¹ Bůh je Otec, protože počal a porodil národ (srov. Nm 11,12), řídil totiž jeho dějinné události, které přispěly k jeho utváření. V páté knize Mojžíšově se píše: „cožpak není on (Hospodin) tvůj Otec? Vždyť mu patříš. On tě učinil a zpevnil“ (Dt 32,6), u proroka Izajáše pak čteme, jak lid vyznává: „Nyní, Hospodine, tys náš Otec. My jsme hlína, tys náš tvůrce.“ (Iz 64,7). Vidíme, že Hospodin převyšuje naše lidské otcovství. Bůh zplodil národ tím, že ho stvořil a tento jeho tvůrčí čin dává jeho otcovství nejvyšší hodnotu.²²

²⁰ POSPÍŠIL C. V., *Maria – mateřská tvář Boha*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 26.

²¹ NOVOTNÝ A, *Biblický slovník*, Kalich, Praha, 1956, s. 571.

²² Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 5.

Bůh jako otec přijímá úkol vychovávat národ a pomáhat mu, aby rostl (srov. Dt 8,5-6). Na Jeho otcovství není nic studeného ani vzdáleného, naopak vyjadřuje se starostlivou jemnocitnou láskou: „Když byl Izrael mladíčkem, zamiloval jsem si ho... Ačkoli jsem sám učil Efrajima chodit, on na své rámě bral modly. Nepoznali, že jsem je uzdravoval. Provázky lidskými jsem je táhl, provazy milování, byl jsem jako ti, kdo tisknou kojence ke své tváři, když jsem se k němu nakláněl a krmil ho“ (Oz 11,1.3-4).²³

Hospodin jako otec také odpouští chyby svého lidu (srov. Jer 31,20) a nepřestává být otcem těch, kdo se vzdálili (srov. Jer 3,22). Národ tedy může vzývat svého Boha a má jistotu, že v něm našel otce, který ho chce zachránit (srov. Iz 63,16), neboť je milosrdný a milostivý (srov. Ž 103,8).²⁴

Bůh je na jedné straně otcem celého národa, na straně druhé se také projevuje jako otec každého jednotlivce. Každý je osobně Bohem milován jako jeho dítě (srov. Př 3,12; Sir 22,27-23,1.4).²⁵

Bůh se v pozemském životě stará o všechny jednotlivé lidi a zahrnuje je stejnou láskou bez jakéhokoli rozdílu, neboť on učinil každého člověka a jako o svého tvora se také stará (srov. Mdr 6,7).

Ježíš pojmově navazuje na Starý zákon a ukazuje Boha jako otce. Jde o Otce, který se v Ježíši Kristu obrací na každého jednotlivce.²⁶ Tento Otec je, jak jsme výše řekli, vzorem dokonalosti a tedy i pravého otcovství. Ježíš říká: „Buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5,48). Podívejme se proto nyní trochu podrobněji, jak o dokonalostech Otce hovoří Ježíš.

Asi nejtypičtějšími vlastnostmi Otce jsou jeho láska a milosrdenství. Vždyť Otec „dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé“ (Mt 5, 45). Nemiluje tedy pouze ty ze svých dětí, které plní nebo se snaží plnit jeho vůli, ale jeho láska je bez podmínek pro každého. Pokud se některé z jeho dětí ztratí, hledá ho jako pastýř zatoulanou ovečku (Lk 15,3-7; Mt 18,12-14). Již ve Starém zákoně vidíme, že hřích je pokládán za urážku otcovské lásky a s těmi,

²³ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 9-11.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 12-13.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 13-14.

²⁶ Srov. NOVOTNÝ A, *Biblický slovník*, Kalich, Praha, 1956, s. 571.

kdo se ho dopouští, se zachází jako s nevěrnými dětmi či rebely. Přestože Bůh reaguje na tuto zradu svých dětí, přece je neustále přivádí nazpět k lepšímu chování a nabízí jim odpuštění a spásu, neboť jeho otcovská láska je silnější než odpor, na jaký naráží. V milosrdenství a shovívavosti můžeme pak zvláště spatřit ony mateřské rysy Boha Otce, o kterých jsme se zmiňovali výše. Hospodin odpovídá těm, kteří si myslí, že na ně zapomněl pro jejich hříchy: „Cožpak může zapomenout žena na své pacholátko, neslitovat se nad synem vlastního života? I kdyby některé zapomněly, já na tebe nezapomenu (Iz 49,14-15). Na jiném místě Starého zákona čteme: „Což bych se tě, Efrajime, mohl vzdát, mohl bych tě, Izraeli, jen tak vydat?... Mé vlastní srdce se proti mně vzepřelo, jsem pohnut lítostí“ (Oz 11,8). Milosrdenství je Bohu vlastní. Když se zjeví Mojžíšovi na hoře, vysloví své jméno, aby odhalil své tajemství, a prohlásí: „Smiluji se, nad kým se smiluji, a slituji se, nad kým se slituji“ (Ex 33,19).²⁷

Ježíš popisuje tuto otcovu milosrdnou lásku asi nejdojemněji v podobenství O marnotratném synu (Lk 15, 11-32), ve kterém je krásně vyjádřena Otcova láska i milosrdenství. Po té, co syn opustí svůj domov, je otcem stále trpělivě vyhlíží a čeká, kdy se vrátí, a když tento kýžený okamžik nastane, nevyčítá to, co udělal, ale vrací mu jeho synovskou důstojnost a raduje se, neboť jeho ztracený syn byl opět nalezen.

Toto podobenství bychom spíše měli pojmenovat „podobenství o milosrdném otci“, neboť v něm Ježíš chce ukázat především otcovo velkodušné odpuštění. Ukazuje, jak daleko zachází otcovská láska a pochopení vůči synovi, který zbloudil a vrací se zpět.²⁸ „Na jeho straně je tedy jen dobrota, otec nečeká na svého syna jako nějaký mladík, který se chystá dát viníkovi pořádnou lekci. Vrhne se k tomu, kterého nepřestal milovat a kterého stále považuje za své dítě. Nebojí se dát najevo svou horoucí touhu po jeho nalezení. Ani zdaleka se netváří chladně a neukáže, jak zavrženihodné bylo chování jeho syna. Docela prostě se nechá strhnout svým soucitem. Především chce zakrýt ubohost toho, který zbloudil... Na vyznání viny neodpoví žádnou výčitkou. Všechno je okamžitě odpuštěno.“²⁹

Když vidíme tuto bezpodmínečnou lásku Otce, nemůžeme na tomto místě

²⁷ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 52.

²⁸ Srov. tamtéž.

²⁹ GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999 s. 54.

opomenout přikázání lásky k nepřátelům. Ježíš překonává židovské chápání spravedlivé odplaty, právě proto, že zná lásku svého Otce a přikazuje, abychom milovali své nepřátele. Evangelista Matouš nám tento Ježíšův výrok zachycuje takto: „Slyšeli jste, že bylo řečeno: Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítele svého. Já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byly syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé“ (Mt 5,43-45).³⁰

Bůh dále projevuje svou lásku v našem životě svou prozřetelností. Prozřetelností rozumíme péči, s jakou Otec řídí běh událostí ve světě a také v životě každého jednotlivce. Zvláště pak péči s jakou se stará o potřeby každého.³¹ Tento dobrý Otec tedy ukazuje svou lásku také tím, že se o své děti stará, dává jim to, co opravdu potřebují, aby nebyly naplněny úzkostlivou starostí.³² Ježíš nám přikazuje: „Nedělejte si proto starosti a neříkejte: Co budeme jíst? nebo: Co budeme pít? nebo: Do čeho se oblečeme? Po tom všem se shánějí pohané. Váš nebeský Otec přece ví, že to všechno potřebujete“ (Mt 6,31-32). Můžeme zde jasně vidět, že Otcova láska je přítomná i v těch nejprostších věcech každodenního života.³³ „Nauka o prozřetelnosti dostala celý svůj smysl, když Ježíš zjevil osobu Otce a jeho lásku. Podle jeho učení je prozřetelnost výrazem otcovské dobrotivosti. Otcova blahovůle, kterou Ježíš hlásá v jedné své chvalořeči, má jako příznačný rys to, že se zajímá o „maličké“, tzn. o ty, kdo nemají ve společnosti žádnou velikost: Velebím tě, Otče, Pane nebe a země, že když jsi tyto věci skryl před moudrými a chytrými, odhalil jsi je maličkým; ano Otče, taková byla tvá blahovůle (Mt 11,25; Lk 10,21)“.³⁴ Je vidět, že Bůh je ve svých rozhodnutích nezávislý. Prokazuje přízeň i těm lidem, kteří podle běžného úsudku nezasluhují pozornosti. Dokonce prokazuje zvláštní lásku těm, kdo se zdají být méně hodnými lásky.³⁵

Dále můžeme vidět, jak se Otec ve své prozřetelnosti zajímá o všechny potřeby svých dětí³⁶ a vyslýchá jejich prosby (srov. Mt 6,6.18; 7,11; Lk 11,5-13;

³⁰ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 67.

³¹ Srov. tamtéž, s. 80.

³² Srov. NOVOTNÝ A, *Biblický slovník*, Kalich, Praha, 1956, s. 571.

³³ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 80.

³⁴ *Tamtéž*, s. 83.

³⁵ Srov. tamtéž.

³⁶ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 102.

18,2-8).³⁷ Není přitom třeba mnoho zbytečných slov, neboť Otec zná dobře potřeby toho, kdo se modlí. To, že bude vyslyšen, je zajištěno Otcovou láskou. Vždyť i lidští otcové dávají svým dětem dobré věci, co teprve nebeský Otec, jehož dobrotivost nekonečně přesahuje dobrotu lidí.³⁸

U Matouše čteme, jak Ježíš říká: Tvůj Otec... ti odplatí (Mt 6,6). Slovy „tvůj Otec“ nám Ježíš naznačuje osobní lásku, která z Otce vyzařuje. Otec tedy není pouze Otcem celého lidstva, ale je také osobním Otcem toho, kdo se modlí a přijímá ho s celou něhou své otcovské lásky.³⁹

Je zajímavé, že jeho láska nespočívá v tom, že by ušetřil ty, které miluje, všeho utrpení.⁴⁰ Naopak, skrze kříž svého Syna učí, že utrpení přijaté s láskou, může být spásonosné a vedoucí k pravému štěstí.

O dokonalosti Boží lásky můžeme také slyšet v novozákonních listech, Bůh je zde dokonce nazýván jako láska sama (srov. 1Jan 4,8). O tom jaká vlastně láska je pak píše svatý Pavel ve svém listě do Korintu:

„Láska, je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost, ze špatnosti, ale vždy se raduje z pravdy. Ať se děje cokoli láska vydrží, láska má naději, láska vytrvá.“ (1Kor 13, 4-7).

Závěrem této podkapitoly bych uvedl ještě malý seznam některých odkazů v Písmu, které nám charakterizují našeho úžasného Boha:

Trpělivý	Ž 78,35-39
Ohleduplný	Jan 2,1-11; 19,25-27
Svatý	Jan 2,13-22
Nahlízející pod povrch	Jan 2,23-25
Soucitný, slitovný	Lk 19, 1-10
Citlivý	Lk 8,40-48
Plný zájmu	Mt 9,35-38

³⁷ Srov. NOVOTNÝ A, *Biblický slovník*, Kalich, Praha, 1956, s. 571.

³⁸ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 68.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 108.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 89.

Něžný	Jan 12, 1-8
Milostivý	Jan 4,7-27
Odpouštějící	Jan 8,1-11
Spravedlivý	Dt 32,4-5
Milující a laskavý	Ex 34,6-7
Milosrdný	Pláč 3,22-23; Lk 23,29-43
Pozorný	Lk 18,15-17
Štědrý	Mt 14,13-21; 15,30-38
Mocný	Mt 17,14-21; Mk 4,35-41
Moudrý	Mt 17,24-27
Milující	Lk 6,27-36 ⁴¹

1.2.2 Bůh Otec a kříž jeho Syna

Jak je to ovšem s Kristovým křížem? Co nám o Otci zjevuje? Vždyť to z určitého úhlu pohledu může vypadat jako úplné popření všeho co jsme doposud řekli o Boží trpělivosti a laskavosti. Zdá se, že Kristus na kříži uklidňuje a usmiřuje rozohněného Otce svou vlastní obětí, přijetím trestů, které si zasloužili hříšníci. Je opravdu zjevitelský a tedy i spásitelský význam kříže v tom, že Bůh si na Kristu vylil svůj hněv kvůli našemu hříchu, nebo je tento náš „lidský“ pohled poněkud zkreslený?

Když se podíváme do Písma, tak tam nikde nenajdeme, že by Slovo přišlo na svět, aby usmířilo hněvajícího Otce. Najdeme tam však, že Bůh smířil se sebou nás skrze Krista (srov. 2Kor 5,18-19). Není to tedy Otec, který se musí usmiřovat, ale jsme to my, kteří jsme skrze Krista usmiřováni. Nový zákon vidí v kříži zjevení Boží lásky a nikoli zjevení Božího hněvu.⁴²

V Janově evangeliu čteme, jak Ježíš odpovídá Židům, kteří mu měli za zlé, že se staví Bohu naroveň: „Amen, amen, pravím vám: Syn nemůže sám ze sebe konat

⁴¹ McCLUNG F., *Boží otcovské srdce*, Logos, Praha, 1991, s. 26-27.

⁴² Srov. POSPÍŠIL C. V., *Otec a kříž Ježíše z Nazareta*, Teologický sborník, 4 (1990) s. 48-49.

nic, nýbrž jen to, co vidí, že koná Otec; co totiž koná on, koná stejně i Syn“ (Jan 5,19). Ježíš se tedy vydá na cestu utrpení jen proto, že sám Otec se na ni vydal jako první.⁴³ „V lásce, která vyvrcholí při umučení, bude odhalena láska, s jakou dává Otec svého Syna. V láskyplné tváři Ukřižovaného budeme poznávat láskyplnou tvář Otce, která prozrazuje, co je původem výkupného díla. V Kristově bolesti na kříži máme hledat odlesk tajuplného utrpení Otce.“⁴⁴

Otázkou však zůstává, jakým způsobem může kříž zvěstovat Boží lásku. Výchozím textem může být úryvek z listu Filipánům, kde apoštol Pavel vybízí, aby mezi místními křesťany bylo: „... takové smýšlení jako je v Kristu Ježíši: Způsobem bytí byl roven Bohu (*morfé Theú*), a přece na své rovnosti nelpěl, nýbrž sám sebe zmařil (*heauton ekenósen*), vzal na sebe způsob služebníka (*morfén dólú labón*), stal se jedním z lidí. A v podobě člověka se ponížil a stal se poslušným až k smrti, a to k smrti na kříži“ (Flp 2, 6-8)

Klíčový je výraz *heauton ekenósen* (sebe zmařil). Vlastní význam slova *kenos* je „prázdný, marný“ a je trochu obtížné vyjádřit jeho obsah dnes obvyklou teologickou terminologií. Výraz *heauton ekenósen* by se tedy dalo přeložit jako „sebe zmařil“ (ČEP) nebo „sebe se zřekl“ (liturgický překlad).

Sebezřeknutí či sebezmaření se pak týká toho, co obnáší *morfé Theú*. Tento výraz nemůžeme překládat jako Boží přirozenost, neboť Kristus se při svém ponížení rozhodně nezříká svého božství. Zříká se však výhod, na které by měl jako vtělený Boží Syn nárok a uvádí tak do krize všechny předchozí představy o Bohu.⁴⁵

Kříž je tedy zjevením nezištné Boží lásky, která jak jsme řekli: „nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy“ (1Kor 13,5). Nebyla by to, ale celá pravda o kříži kdybychom opomenuli, že po temnotě utrpení kříže přichází sláva zmrtvýchvstání.

Kristova poslušnost vůči Otci však zjevuje ještě jednu důležitou Otcovu vlastnost. Kristova poslušnost totiž není nic jiného než věrnost sobě samému, své božské vůli. V Kristu je totiž jediný chtějící, věčné Slovo, ale dva způsoby chtění: jeden autenticky lidský a druhý autenticky božský. Božskou vůli pak má Logos

⁴³ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 59.

⁴⁴ *Tamtéž*.

⁴⁵ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2006, s. 215-221.

společnou s Otcem. Oba chtějí naše zbožštění a tedy naši spásu. Tím, že je poslušný až k smrti na kříži, tedy tím že zjevuje svou úplnou sebevydanost, je věrný své vlastní božské vůli, kterou chce naši spásu. Kristus tedy na kříži radikálním způsobem zjevuje svou a tedy i Otcovu věrnost sobě samému. V dějinách spásy se tato věrnost projevuje ve smlouvě, kterou Hospodin uzavírá s člověkem, za nímž stojí navzdory lidské nevěrnosti.⁴⁶

1.2.3 Zlo a dar svobody

Každý z nás už asi slyšel námitku od našich nevěřících přátel, že kdyby existoval Bůh, tak by nedopustil tolik zla ve světě. Přítomnost zla ve světě nelze popřít, vždyť už Starý zákon obviňoval židovský národ z jeho nevěrností a zla, které páchal. I svatý Pavel v listě Římanům píše o špatném chování těch, kteří jsou Bohu nevěrní: „Ti kdo opustí Boha, oddávají se nezřízeným vášním a sami se zneuctívají svými nejodpornějšími neřestmi. Ještě přesněji jsou vydáni tomuto otroctví samotným Bohem, který jim dává zakusit hrozné následky hříchu (Řím 1, 18-32). Také v dnešní době vidíme kolem sebe spoustu zla a nenávisti, ať už to jsou různé masakry, války, atentáty, o kterých slyšíme ze sdělovacích prostředků, tak také v našem nejbližším okolí zažíváme různé druhy sobectví, nenávisti a pomstychtivosti.

Před touto skutečností se nemůžeme skrýt a vyvstává nám nutně otázka: Proč Bůh dopouští zlo a proč do svého stvoření nezasáhne. Otázka je ještě naléhavější, když v tomto Bohu máme poznat Otce, který je, jak jsme řekli, dokonce vzor pro otcovství. Jak si může jeho otcovská láska vzít odpovědnost za to, že se děje tolik bezpráví jeho dětem?

Musíme pravdivě uznat, že Bůh je všemohoucí a že by tedy, kdyby chtěl, mohl zasáhnout do světa tak, aby všechno zlo z interpersonálních vztahů zmizelo, a to tak, že by lidi zbavil osobní svobody. Takové nesvobodné bytosti by se nemohly vzepřít proti Bohu, a tedy by dělaly jen to vše, co chce on, tedy pouze dobro. Ale to bychom pak neměli tu důstojnost, kterou nám udělil tím, že nám dal svobodu jednání a odpovědnost za ně. Otec z nás nechtěl vlastnit roboty určené k plnění jeho vůle, ale

⁴⁶ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2006, s. 215-217.

toužil mít děti, které by osobně a svobodně odpovídaly na jeho lásku. Nechtěl nikoho nutit, ale jeho otcovská dobrota chtěla apelovat na svobodnou vůli. Vždyť kdo z nás by si přál, aby on sám byl o tuto svobodu připraven. Tuto svobodu všichni považujeme za největší dobro a je to veliký Boží dar jeho dětem, i když sám vzal na sebe ve své velkorysosti velké riziko, že bude sám odmítnut, že jeho láska nenalezne odpověď.⁴⁷

Z různých úhlů pohledů jsme si ukázali, jaký je náš Bůh. Víme, že člověk – Boží syn – má před sebou úkol dospět do Jeho podoby. Stávat se dobrým člověkem a potažmo dobrým otcem, není a nebude jednoduché. Pokud se však budeme snažit následovat Krista, jenž je dokonalým obrazem Otce, tak se v síle Ducha svatého tomuto ideálu minimálně můžeme přiblížit.

⁴⁷ Srov. GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 50-52.

2 DUCHOVNÍ OTCOVSTVÍ

Když budeme mluvit o duchovním otcovství, přebíráme tradici, která tuto věc již dlouhou dobu chápe jako dar Ducha svatého, jako výjimečné charisma, které mělo mimořádný rozvoj v začátku mnišství. I v současnosti můžeme konstatovat významný rozkvět duchovního otcovství chápaného znovu systematicky: v centru je charisma, dar, obohacený tradicí, vzděláním a reflexí zkušeností.⁴⁸

Tuto kapitolu rozčleníme na tři podkapitoly. V první se podíváme na to, jak se duchovní otcovství postupem času v některých svých aspektech měnilo a vyvíjelo. V druhé podkapitole nahlédneme na základní prvky duchovního otcovství. Řekneme si, co je vlastně jeho podstatou, ukážeme si, jaké vlastnosti a dary má mít duchovní otec a k čemu má své děti dovést. V poslední části se pak podíváme na duchovní a lidskou formaci budoucích duchovních otců, která by v současné době měla probíhat především, ale ne výlučně, v kněžských seminářích.

2.1 VÝVOJ DUCHOVNÍHO OTCOVSTVÍ

Jak jsme řekli v úvodu kapitoly, i v dnešní době touha po duchovním vedení není naštěstí jen vzácností. Volání po duchovním rádci je vlastně volání po hlubším smyslu života. Člověk, který si přeje mít duchovního otce, touží po člověku, skrze něhož prosvěcuje božská skutečnost. Hledá člověka, který je čitelný, dovede předávat své zkušenosti a je stále plný Boží přítomnosti a naděje. Mohli bychom říci, že každé upřímné hledání po smyslu života je hledáním po Duchu svatém a jeho darech. Je však třeba si dát pozor, aby se hledající člověk neocítl pod vedením nepravých vůdců, kteří člověka znesvobodní a zfanatizují. Najít dobrého duchovního otce není snadné, skutečných učitelů života je málo. Podstatou této nouze je skutečnost, že jen málo lidí má odvahu jít v duchovním životě na hlubinu a zcela následovat Krista, pravého učitele. Je důležité, aby duchovní rádce svou mysl i srdce pročišťoval a prosvětloval

⁴⁸ Srov. RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 19-20.

světlem Ducha Svatého sebe sama. Velmi důležité je ponechat v duchovním vedení osobní svobodu svého žáka.⁴⁹

„Duchovní otec nejedná sám ze sebe, tím méně by se chlubil vlastním charismatem a spoléhal jen na vlastní intuici. Obvykle se to pozná ze skutečnosti, že s hlubokou pokorou hledá souvislosti s tradicí velkých duchovních učitelů a dokáže dát druhému najevo, že jeho zkušenost není něco izolovaného, ale naopak je vetknuta do přediva tolika duchovních vztahů minulosti.“⁵⁰

Jak jsme již řekli, najít dobrého duchovního otce není snadné⁵¹, je však třeba mít důvěru v Boží lásku a s důvěrou se o něj modlit a hledat, „neboť každý kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá“ (Mt 7,8). Díky této důvěře v Boží pomoc je možno říci, že i přes různé překážky, které se nám v životě vyskytují, jsme schopni nalézt skutečného duchovního otce, který svou osobní zkušenost víry a setkání s Bohem předává dál a zapaluje srdce svých žáků.⁵²

Pokud někdo v dnešní době touží po duchovním otci, hledá ho většinou mezi kněžími, aniž by ho napadlo, že by jej mohl hledat i někde jinde. Ovšem kdysi tomu bylo jinak. Například Simeon Nový Teolog, mystik, kterému se dostávalo často vidění, se těžko přizpůsoboval dobře zorganizovanému životu v klášteře. Pochopil ho až jeho duchovní otec Simeon Eulabus, prostý mnich, nekněz. V situaci kdy jeho představení, včetně církevní hierarchie, s ním jednali tvrdě, nezkušený v Božích věcech, dal přednost opravdu svatému člověku, i když nebyl knězem.⁵³ Podobně i Ignác z Loyoly byl laik, ale svými přáteli a následovníky oceňován jako duchovní otec. Vyhledávalo ho mnoho osob. Jako laik jim nemohl pomáhat jinak, než jim dávat duchovní rady a vést duchovní cvičení. Ignác neměl v úmyslu stát se knězem. Později se však k tomuto kroku rozhodl, aby mohl nadále pomáhat duším tak, jak to činil

⁴⁹ SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

⁵⁰ RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 22.

⁵¹ Sám jsem v době, kdy jsem byl v semináři, pociťoval hlad po duchovním vůdci. Ne, že by jich tam bylo málo, a taky nechci říct, že by snad byli povrchní, ale něco mi u nich scházelo, něco co by mi pomáhalo se dostat na duchovní cestě dál, nebo hlouběji, když jsem o tomto problému hovořil s otcem rektorem, řekl mi, že Duch svatý je ten nejlepší vůdce. To je samozřejmě pravda, ale právě tento vůdce mi dal do srdce touhu po duchovním rádcí. Vždyť milost předpokládá přirozenost, a myslím si, že Bůh sám rád používá své služebníky, kteří si s ním na duchovní cestě životem prošli už velkou část.

⁵² Srov. SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

⁵³ Srov. ŠPIDLÍK T., *Ignác – starce, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 8.

předtím, neboť již v této době byli laici, kteří chtěli duchovně vést druhé, podezřelý.⁵⁴

2.1.1 Vznik duchovního „mateřského otcovství“

Již od počátku je duchovní vedení spojováno jak s duchovním otcovstvím, tak duchovním mateřstvím, neboť jak jsem uvedl již v první kapitole, v Bohu má základ nejen otcovství, ale také mateřství a Hospodin když miluje, má mnohdy ženské rysy. Mateřství Boha se projevuje v tom, jak přijímá člověka v lásce, naslouchá mu, má pro něj pochopení, je s ním trpělivý, přijímá ho takového jaký je, důvěřuje mu, povzbuzuje ho a pečuje o něj. Otcovství se pak projevuje v pomoci člověku, aby vrůstal do řádu, aby vítězil nad vlastními slabostmi, aby našel svou cestu a dokázal být spolehlivý a plnit své povinnosti, dále mu také pomáhá nalézt vlastní identitu a otvírá mu budoucnost. Obojí vlastnosti jsou v duchovním doprovázení potřebné a dobrý duchovní rádce je svému svěřenci někdy otcem a někdy matkou. Vždy však respektuje vnitřní svobodu žáka a dává mu prostor ke svobodnému růstu, kde je místo i pro pády a nová povstání. Takovýto člověk, který se na své cestě může kdykoli opřít o svého duchovního otce, se sám stává oporou svým vrstevníkům a později i vlastním svěřeným žákům či dětem.⁵⁵

2.1.2 Duchovní otcovství u svatého Pavla

Už v Pavlových listech je duchovní vedení popsáno v různých pojmech a obrazech, které jsou někdy typicky otcovské a jindy typicky mateřské. Určité sjednocení těchto vlastností najdeme v jeho prvním listě Soluňanům. Mezi Pavlem a křesťanskou komunitou existovalo jisté nedorozumění a proto se Pavel rozhodl zasáhnout. Pavel píše: „...my jsme si počínali mezi vámi něžně, jako když matka hýčká svoje děti“ (1Sol 2,7), a o něco dále pokračuje „Vždyť víte, že jsme každého z vás jako otec vlastní děti povzbuzovali, pobízeli a zapřísahali, abyste vedli život hodný Boha, který vás povolal do svého království a do své slávy“ (1Sol 2,11-12). Pavel se tedy srovnává s matkou, když vyznává své něžné chování vůči Soluňanům,

⁵⁴ Srov. ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 11.

⁵⁵ Srov. SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

o něco níže však zdůrazňuje svůj otcovský postoj vůči svým dětem.

V prvním listě Korint'ánům Pavel zdůrazňuje svou otcovskou starost a autoritu, neboť je to on kdo u nich zaséval semena Božího slova: „Nepíšu to, abych vás zahanbil, ale napomínám vás jako svoje milované děti. Neboť i kdybyste měli na tisíce vychovatelů ve víře, otců nemáte mnoho. Tím, že jsem vám zvěstoval evangelium, stal jsem se vaším otcem v Kristu Ježíši. Proto vás vybízím: Buďte takoví, jaký jsem já!“ (1Kor 4,14-16).

Apoštol Pavel se tedy svým chováním vůči vlastním dětem v Kristu přirovnává k otci i matce, čímž se stává podobný Bohu, který v sobě zahrnuje oba tyto póly a to tím nejskvělejším způsobem.⁵⁶

2.1.3 Počátky tradice duchovního otcovství

Zmínku o duchovním otcovství nalzáme již u Ignáce z Antiochie († asi 110), který označuje biskupa jako otce, který má účast na otcovství Božím.⁵⁷ Biskup je nazýván otcem kvůli svému kněžství a také proto, že zprostředkovává Boží dětství skrze svátosti. Duchovní otcovství je zde tedy chápáno především ve smyslu svátostného zrození.

Již však otcové pouště (4-5. stol.) chápali duchovní otcovství poněkud jinak. Duchovními otci se stávají ne pro své kněžství, ale pro Boží vyvolení. Jedná se tedy o charisma Ducha svatého. Toto charisma pak není spojeno s nějakým úřadem, věkem, dokonce ani pohlavím. Tito lidé jsou tedy muži i ženy a jsou v drtivé většině laici.⁵⁸ Otec mezi mnichy v egyptské poušti se pak lišil od *didaskalos*, tedy učitelů z Alexandrie, neboť nesdělují pouze učení, ale i život.⁵⁹ K duchovním otcům se chodilo s prosbou o „slovo“. Tímto výrazem Bible vyjadřuje velká božská a lidská tajemství. Ti kdo „slovo“ dostávali, brali jej jako nespornou normu pro svůj život.

⁵⁶ Srov. CINCIALOVÁ M. L., *Duchovní otcovství – mateřství jako účast na otcovství a mateřství Božím*, *Comunio* 4 (2002), s. 408-409.

⁵⁷ Srov. IGNÁC Z ANTIOCHIE, *Maleským VI,1* a také *III*, in *Spisy apoštolských otců*. Kalich, Praha 1985, s. 152 – 153. In CINCIALOVÁ M. L., *Duchovní otcovství – mateřství jako účast na otcovství a mateřství Božím*, *Comunio* 4 (2002), s. 409.

⁵⁸ Srov. CINCIALOVÁ M. L., *Duchovní otcovství – mateřství jako účast na otcovství a mateřství Božím*, *Comunio* 4 (2002), s. 409-410.

⁵⁹ Srov. ŠPIDLÍK T., *Ignác – starce, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 8.

Přijímali ho jen od člověka, který je považován za duchovního, a tedy, jehož slovo je také považováno za duchovní, inspirované Duchem svatým. „Jako takové má slovo účast na síle (*dynamis*) Boha. Ten, kdo je pronáší, je „Boží muž“, který se podílí na Božské síle, a tedy je tvořivý osobním způsobem. Proto je dáván spravedlivému jméno „otec“, který plodí syny v životě Ducha.⁶⁰

2.1.4 Další příklady „mateřského otcovství“

Nyní se vrátíme k onomu chápání duchovního mateřského otcovství, jak jsme viděli u apoštola Pavla a všimneme si, jak se promítá do představ některých postav křesťanské tradice.

Začneme na Východě, kde svatý Basil († 379) píše ve své řeholi, že jako otcích se má smýšlet o těch, kdo nám dali život v Kristu Ježíši skrze evangelium. Dále také nabádá představené, aby byli svěřeným duším druhou matkou.⁶¹

Z moderních autorů můžeme zmínit představitele ruské spirituality „starce“ Serafima ze Sarova, jenž rovněž zdůrazňuje mateřské rysy v postavě představeného.

Na západě je zajímavá postava svatého Františka z Assisi, který neoznačoval sebe ani nikoho s bratří přívlastkem „otec“, zato však se zde vícekrát objevuje přívlastek „matka“. Sám František se matkou nazýval a byl takto nazýván i druhými. Držel se totiž přísně evangelijního požadavku nikoho nenazývat otcem (srov. Mt 23,9), a bylo mu bližší se považovat, ve vztahu k bratřím, za matku, podobně jako svatý Pavel. Jako matka se taky ke svým bratřím choval.⁶²

Jak můžeme vidět z různých příkladů, je velmi důležité, aby duchovní otcovství mělo také mateřské rysy, neboť duchovní otec by měl svou osobou odkazovat na Boha, který je dobrým otcem i něžnou matkou. Člověk zároveň ve své přirozenosti potřebuje zakoušet to, co je typické pro matku i otce. Pro muže však není zcela jednoduché a samozřejmé chovat se jako matka. Naštěstí příklady Božího

⁶⁰ ŠPIDLÍK T., *Ignác – starce, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 9.

⁶¹ Srov. BASILIO DI CESAREA, *Regola per i monaci*, 429, in TURBESSI G., *Regole monastiche antiche*, Studium, Roma 1990, s. 164-165 in CINCIALOVÁ M. L., *Duchovní otcovství – mateřství jako účast na otcovství a mateřství Božím*, *Comunio* 4 (2002), s. 410.

⁶² Srov. CINCIALOVÁ M. L., *Duchovní otcovství – mateřství jako účast na otcovství a mateřství Božím*, *Comunio* 4 (2002), s. 410-411.

mateřského jednání máme jak na jedné straně v Bibli, tak na straně druhé v něžnosti našich žen, neboť právě do nich Bůh vložil část svého obrazu. Duchovní otec má tedy nelehký úkol. Kromě toho, že se má snažit být dobrým otcem, musí také, právě proto, aby byl dobrým otcem, přijmout za své i některé mateřské rysy. Věřím však, že pokud nás Bůh k něčemu volá, dá nám taky k tomu potřebné milosti.

2.2 ZÁKLADNÍ PRVKY DUCHOVNÍHO OTCOVSTVÍ

Po té, co jsme trochu nahlédli na vývoj duchovního mateřského otcovství, se nyní podíváme na některé jeho důležité prvky. Podíváme se, co je jeho podstatou a také na to, jaký vlastně má být duchovní otec a k čemu má vést.

2.2.1 Podstata duchovního otcovství

Předně si musíme uvědomit, o co vlastně v duchovním vedení jde. Jedná se tedy předně o vztah mezi dvěma lidmi, kteří se snaží uskutečňovat Boží záměr. Jak jsme již naznačili výše, „duchovní otcovství nelze chápat jinak, než jako účast na plodnosti Boha Otce. Základem a východiskem je vnitřní život Trojice, věčné plození Syna Otcem, věčné vycházení Syna z Otce. Zatímco však Bůh Otcem je, člověk se otcem stává. Jediný je totiž Otec, a ten je v nebi (srov. Mt 23,9) a od něj pochází každé otcovství na zemi (srov. Ef 3,14-15). Duchovní otec se účastní otcovství Božího především proto, že je plodný v Duchu. Protože se duchovní otcovství vždy vztahuje na plození Krista v lidských srdcích, je „duchovní otec“ obyčejným nástrojem a zároveň znamením otcovství Božího. Právě otcovství v Božím jménu zakouší člověk tehdy, když svému učedníkovi předává život v Duchu, život, k němuž byl nejdříve sám zrozen (srov. Jan 3,3; Řím 6,4).“⁶³

Duchovní otec je tedy osoba plná Ducha svatého, v jehož oplodňující moci plodí lidi pro Boha. Je nositelem charismatu plození, proto má poslání velmi úzce

⁶³ CINCIALOVÁ M. L., *Duchovní otcovství – mateřství jako účast na otcovství a mateřství Božím*, *Comunio* 4 (2002), s. 407.

vázané na život: „smysl pravého otcovství je dávat život.“⁶⁴

2.2.2 Boží i lidský vztah

V duchovním vedení nejde jen o duchovní záležitosti, ale také o lidský vztah. Obě roviny, lidská i božská, jsou zde propojeny. Kvalita lidského vztahu je v duchovním vedení důležitá.

Když mluvíme o duchovním vedení, nesmíme zapomínat, že je to syn, který dělá z muže otce. K tomu, aby duchovní otec přijal svou roli, je nutná určitá připravenost a otevřenost žáka. Této otevřenosti druhému se v mnohých literaturách říká *exagoneusis*. Podle Teodora Studity je *exagoneusis* první a téměř jediná metoda, jak uniknout klamům zlého ducha. Bez ní člověk nikdy nebude duchovním otcem, neboť skrze ni dochází k právoplatnému duchovnímu plození, skrze ni zabezpečuje putování, nepřetržitý výstup, až velmi hlubokou dispozici být nablízku kterémukoli člověku v jeho radostech i starostech. Mezi duchovním otcem a jeho synem se vytváří vzájemný velmi jemný vztah.⁶⁵ Člověk v něm, díky duchovnímu otcovi, může zakoušet duchovní zkušenost vztahu samého. „Člověk má zakusit, že ho duchovní otec chápe integrálně, úplného a absolutně si ho váží; že pravý vztah je vyjít ze sebe sama a rozpoznat vlastní epicentrum druhého. Pro duchovního otce zas je toto zkušenost Boha a jeho lásky, v jejíž síle se dokáže vytvářet nezištný vztah. A druhý prožívá tento vztah jako autentickou zkušenost lásky, protože zakouší, že je poznáván a chápán v tajemství svého personálního bytí, a ne tlačěn, manipulován, nebo brán jako objekt výzkumu.“⁶⁶ Takovýto vnitřně svobodný a prohlubující se vztah mezi duchovním otcem a mladým člověkem je mezi dalšími mezilidskými vztahy jednou z forem nejhlubšího přátelství, ve kterém ani tak není důležité časté setkávání, jako kvalita tohoto vztahu. Je to právě kvalitní duchovní vedení, skrze něhož se probouzí četná duchovní povolání.⁶⁷

Duchovní otec má být učitelem v utváření setkání mezi člověkem a Bohem, neboť dobře zná vystupování jak jednoho, tak Druhého, když se navzájem přibližují.

⁶⁴ srov. RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 20.

⁶⁵ srov. SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

⁶⁶ RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 26.

⁶⁷ Srov. SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

To, co má provázet rozlišování a typicky ho charakterizovat, je duchovní, afektivní a racionální střídmost.⁶⁸

Duchovní otec své děti stále provází svou modlitbou, v srdci se s nimi spojuje, modlí se s nimi, svolává na ně požehnání a milosrdenství.⁶⁹ Díky své nepřetržité otevřenosti Otcovu Duchu svěřuje a sděluje „jako prostředník Otcí milosrdnému to, co vidí, slyší a poznává. Tím, že člověk, který k němu přichází, nedokáže svěřovat svůj vlastní život Bohu – proto je rozptýlený, ztrácí prožitky a tak mnohé zkušenosti jeho života zůstávají uzavřeny, izolovány a odsouzeny k úplnému zapomenutí, tedy k smrti –, duchovní otec, zatímco v síle Ducha svatého člověku naslouchá, svěřuje vše slyšené ve svém srdci Bohu. Duchovní otcovství je nakonec založeno na naší víře v přítomnost Ducha svatého, v Jeho síle zvedat stvoření a lidstvo skrze Krista k Otcí.“⁷⁰

Když se podíváme do minulosti, můžeme vidět, že mnišství ve svých dějinách kolísalo mezi dvěma protikladnými tendencemi. Na jedné straně se věřilo, že duchovní život se rodí a dozrává v osobním svobodném vztahu, inspirovaném vzájemnou důvěrou mezi duchovním otcem a jeho synem. Na straně druhé však vidíme údobí, kdy tato svoboda Božích dětí byla potlačována jhem pravidel a kázně. Výsledkem tohoto napětí, je současný stav uznávaný v kněžských seminářích a náboženském životě na Západě, ve kterém vedle vnějšího představeného je uznáván duchovní otec.⁷¹ (Co se týče kněžské formace k duchovnímu otcovství, zmíníme se o ní v závěru kapitoly.)

2.2.3 Otcovství ke svobodě

Duchovní otec by se měl snažit být ve svém vztahu průhledný směrem k Bohu. Jak jsme řekli, duchovní otec předává ve svém vztahu život, tj. Boha samého. Jeho věrohodnost je pak především v tom, jaký je, než v tom, co říká. Duchovní otec by proto měl žít v hlubokém spojení s Kristem a upřímně se snažit jej následovat, neboť

⁶⁸ Srov. RUPNÍK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 22.

⁶⁹ Srov. tamtéž s. 24.

⁷⁰ Tamtéž s. 29.

⁷¹ Srov. ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 14-15.

právě jeho vztah k Bohu je pro mladého člověka rozhodující.⁷² „Duchovní otec je jednoduše prostředník. Sám v sobě obrácen k Otci, snaží se to, co kontempluje v nitru, předávat tomu, koho má před sebou. Nakolik se naučíme dívat očima Otce, který miluje, natolik jsme duchovní otci sebe i druhých.“⁷³

K tomu aby mohl duchovní otec vést správně svého žáka, musí být sám duchovně svobodný a zralý. Svého duchovního žáka vede ve svobodě a musí také rozpoznat náznaky jeho vnitřní nesvobody, což se může projevovat vnitřní rozpolceností, přílišným zaměřením na vnější aktivity, ale především tím, že je člověk neradostný a nevyzařující. U některých žáků hrozí nebezpečí, že se stanou „chodící řadou příkazů“. Duchovní otec má za úkol tyto svěřence přetvořit tak, aby pochopili, že litera bez Ducha a lásky je mrtvá. K tomu je potřeba dovést žáka k upřímnému hledání Boha a touze po něm. Je to pak Bůh sám kdo působí u žáka hlubokou proměnu, kterou po vzoru svatého Pavla můžeme nazvat přeměnou starého člověka v nového.⁷⁴

„Míra lidské svobody je vždy měrou lásky. Jakou člověk žije láskou, takovou v sobě pěstuje svobodu. Ta neexistuje jako samostatná hodnota, protože je darem, který se integrálně pojí s láskou... Vrcholem Ježíšovy svobody je jeho odevzdání se do otcových rukou na kříži.“⁷⁵

Smysl a cíl duchovního otcovství je v tom, aby se žák ve svém myšlení doslova přerodil a přestal uvažovat a žít v nesvobodném postoji k Bohu i k sobě. Mezi žákem a jeho duchovním rádcem by se měl vytvořit nový vztah hluboké důvěry a svobody, aby žák byl schopen překonat v sobě všechno to, co mu bere tu pravou radost ze života. Skrupulóznímu svěřenci má namísto vzbuzování pocitu viny a strachu pomoci, aby změnil svůj postoj k sobě samému. To rozhodující je pak stále působení Ducha svatého i Božího milosrdenství. V tomto klimatu se již dá hovořit o pravé lásce k Bohu a tedy i o pravé lítosti. Jinak řečeno: klima, ve kterém může ve zvýšené míře působit Duch svatý, je tam, kde je jasné vědomí, že je člověk plně přijat Bohem a je hoden jeho lásky.⁷⁶

⁷² Srov. SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

⁷³ RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 28.

⁷⁴ Srov. SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

⁷⁵ AUGUSTIN J., *Celibát*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2000, s. 24.

⁷⁶ Srov. SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

Zkušenost vlastní hříšnosti a odpovědnosti za vlastní život má doprovázet objevování Boha jako odpouštějícího Otce. Zakoušení Boha jako odpouštějícího Otce pak musí předcházet zkušenost nezištné životodárné lásky, jinak by nároky odpouštějící Boží lásky vyvolávaly pocit strachu a ohrožení.⁷⁷

Krok za krokem, pomocí duchovního otce člověk zakouší hluboké přijetí Boha a Jeho otevřenost a dobrotu k člověku. Zakrátko bude vidět celý svůj rozbitý život přijatý v nesmírném, vřelém srdci.⁷⁸

První typickou vrozenou osobou, se kterou se můžeme v osobním duchovním vedení setkat, není obvykle ‚vnitřní učitel‘ žáka, ale spíše jeho ‚vnitřní dozorce‘. ‚Každý duchovní otec nebo duchovní rádce by si měl uvědomit, že se nesmí ve svém působení ztotožnit s ‚vnitřním dozorcem‘ svého žáka má v něm probouzet jeho vlastního ‚vnitřního učitele‘. Jedná se zde o fenomén vnitřní svobody žáka. Buď duchovní otec svého žáka svým způsobem zotročí – a jeho žák se pak stává jakousi kopií svého duchovního otce, nebo duchovní otec svého žáka moudře rozvíjí a doprovází životem a dopřává mu dostatek prostoru k rozhodování a osobnímu růstu... Každý duchovní otec si musí v plné odpovědnosti uvědomit, že Duch svatý může působit v prostředí vnitřní svobody a ne v prostředí nutkavého strachu nebo tlaku zvenčí.‘⁷⁹

Další nebezpečí ze strany duchovního syna je, že si vytvoří boha či spíše modlu podle vlastních představ a ta mu slouží k jeho vlastní oslavě. Takový člověk je zahleděný sám do sebe. Obraz sebe sama se pak jeví krásnější, než je skutečnost, dalo by se říci, že sám sebe bere jako jakési božstvo. Je pak velmi důležité, aby člověk s pomocí druhého připustil, jaký skutečně je, to znamená s veškerou svou slabostí, omezeností a hříšností.

Ve věrnosti, která může žít jen v lásce, říká také věci, které nejsou líbivé, nebo zůstává netečný ve chvíli, kdy druhý by očekával nadšení a souhlas. Tímto způsobem uvádí člověka do umění přijímat objektivitu druhého. Avšak tento postoj duchovního otce může být bezpečnou cestou jen tehdy, když má základ ve svém Vykupiteli,

⁷⁷ Srov. AUGUSTIN J., *Celibát*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2000, s. 34.

⁷⁸ Srov. RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 30.

⁷⁹ SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

kterého v srdci kontempluje.⁸⁰ Nesmíme opomenout, že k objektivě také přispívá nalezení pozitivních vlastností žáka, kterými mu napomáháme nalézt jeho skutečnou identitu.⁸¹

Co se týče poklesků a slabostí svého žáka, měl by je duchovní otec řešit tak, jak je řešil Kristus při setkání s hříšníky. Má soudit „hříchy, ne hříšníka, a na jeho tváři a v tomto vztahu má člověk odkrýt přístup charakterizovaný přijímáním bez hranic, bez únavy.“⁸² Sám duchovní učitel pak má dát najevo, že i on potřebuje velké množství Božího milosrdenství, a že i on je jen slabý člověk. Tímto způsobem, skrze vlastní svědectví, může hledajícího oslovit a pomoci mu v další cestě.⁸³

2.2.4 Tři dary duchovního otce

Jak jsme již výše naznačili, aby si člověk zasloužil titul „duchovní otec“ musí být především „otcem“, a ne pouze učitelem a musí být „duchovní“, aby jeho rady měly sílu Ducha svatého. Jak jsme již několikrát připomenuli, nemusí to být kněz, neboť se mu svěřují především myšlenky či plány, které někdo chce vykonat, a ne přímo spáchané hříchy. Ať už je či není knězem. Vždy se modlí za své syny a jeho modlitba je považována za účinnou. Aby mohla dávat správné rady, musí mít dar *diakrisis*, tj. dar rozlišování duchů, nebo jinak řečeno rozlišování pravého dobra a zla. Nejde tady jen o poznání abstraktních mravních zásad, ale musí předkládat „*teologii*“ poznání Boha a poznání člověka, k němuž mluví, důvěrné poznání srdce – *cardognosia*. Dále je nutné, aby duchovní otec, pokud chce někoho vést, měl schopnost říci slovo, slovo o Bohu a jeho věcech. Může se to zdát zvláštní, ale samotné vnitřní poznání nestačí, neboť nadbytek duchovního světla může zabraňovat konkrétnímu rozhovoru s druhými.⁸⁴ Zastavme se nyní u zmíněných tří darů duchovního otce – *teologie, diakrisis a cardiognosia*, a řekněme si k nim něco podrobněji.

⁸⁰ RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 29.

⁸¹ Srov. SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

⁸² RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 28.

⁸³ Srov. tamtéž.

⁸⁴ Srov. ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 16-17.

2.2.4.1 Teologie

Duchovní otec nemůže vést správně svého žáka k Bohu, nezná-li sám Boha dostatečně. Ale ne každé poznání Boha můžeme nazvat *teologií* v tom smyslu, jak to chápali velcí duchovní autoři. „Když křesťané mluví o Bohu, vyznávají trojici Osob. Proto je ve východní tradici označován za prvního teologa sv. Jan Evangelista, protože na počátku svého evangelia vydává svědectví božství „Logos“ a uvádí nás do tajemství Nejsvětější Trojice. I Naziánský je nazýván „Řehoř Teolog“ pro svou obranu božství „Logos“. Pro velkého učitele modlitby Evagria Pontika je teologie vyšší stupeň duchovního života, v němž je toto vznešené tajemství žito a kontemplováno: „kontempace Nejsvětější Trojice“. Je jisté, že taková teologie není závěr nějaké racionální dialektiky nebo čirá knižní vzdělanost, nýbrž osobní poznání, získané na základě vlastní zkušenosti. Svati toho dosahovali nejrůznějšími cestami.“⁸⁵ Tyto cesty pak mají obyčejně antropologický základ. Například typická cesta křesťanských mnichů vychází z poznání sebe sama, neboť člověk je stvořen k obrazu Božímu (srov. Gn 1,26-27). Boha tak jde nejdokonaleji poznat v člověku. Proto se mnichové snažili pozorovat to, co se odehrávalo v jejich nitru a snažili se naslouchat hlasu svého srdce. To bylo základem jejich Teologie – poznávám sebe, abych poznal Boha. Tato zkušenost má různá jména podle rozmanitých stavů duchovního života:

a) city srdce – podle tradice *trichotomie* řeckých otců jsme složeni z těla duše a Ducha svatého. Každá tato část má své potřeby, které když nejsou uspokojeny, vyvolávají hlad. V těle je to touha po jídle, v duši po poznání různých věcí. Nejsilněji se cítíme neuspokojení v životě ducha. Tento duchovní hlad, je touha po životě v Bohu, když se probudí duchovní city.⁸⁶

b) otevření očí, abych viděl Boha ve všem (*theoría*) – jak učí naše katolická věrouka, všechny věci byly stvořeny pro člověka. Řečtí otcové pak tuto pravdu chápali především v tom smyslu, že věci byly stvořeny, aby byly školou pro duše, aby nám zjevovaly Boha, aby byli předmětem kontempace.⁸⁷ „Samo o sobě slovo kontempace – řecky *theoría* – znamená vidění, být kontemplativní znamená „vidět Boha“ ve všech věcech. Již od počátku však bylo nutné připojovat nezbytné vysvětlení. Bůh není přístupný očím ani tělesným smyslům. Proto vládla taková

⁸⁵ ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 20-21.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 22.

⁸⁷ Srov. tamtéž s. 23-25.

nedůvěra, především u řeckých otců, vůči obrazným viděním. Ale jaké vidění má tedy nahradit to obrazné? V řeckém filosofickém kontextu, *thoria* znamená intelektuální vidění. A protože intelekt je otevřen pro poznání veškeré skutečnosti, může tedy také zachytit Boha... Později křesťanští autoři museli popřít i tento předpoklad. Bůh Bible přesahuje každou lidskou inteligenci. A proto křesťanská *theoria*, na rozdíl od té lidové a filosofické, má docela jiný ráz: je to „duchovní vidění“. Je uděleno pouze těm, jimž Bůh dá svou milost, ale na druhé straně všichni křesťané jsou povoláni k tomu, aby ji v jistém stupni a v různých formách dosáhli.“⁸⁸

c) *teologie* v nejvyšším smyslu: cítit se uveden do vnitřního života samého Boha, do trinitárního tajemství – být vtažen do Božího života znamená spolu s Kristem vystupovat k Otci, tajemně naslouchat obsahu spásonosného rozhovoru mezi třemi božskými Osobami a slyšet hlas Ducha svatého, když se něco má rozhodnout, aby to bylo podle Otcovy vůle.⁸⁹

2.2.4.2 *Diakrisis (rozlišování)*

Božímu působení se staví do cesty síly zla, proti kterým musí být duchovní otec zkušeným bojovníkem. Jak již během staletí lidé pozorovali a jak jsme již výše naznačili, Bůh se přibližuje k lidskému srdci prostřednictvím pocitu, který se stává stále vědomější a vyjadřuje se jako myšlenka. Ta nám jasně říká, co máme dělat. Zlý duch ovšem používá podobné nástroje, či snad lépe řečeno zbraně. Tyto myšlenky však nejsou stejné jako myšlenky inspirované Bohem. Proto je třeba uvědomovat si hned od počátku, jak jsou rozdílné, a postavit jedny proti druhým. Aby člověk mohl své myšlenky ovládat, musí se je nejprve naučit rozlišovat. V mnišské tradici existovalo vždy pevné přesvědčení, že si začátečník v této oblasti není s to sám pomoci. Proto musí každou myšlenku odhalit duchovnímu otci.⁹⁰ Svatý Ignác zažil ve svém životě zkušenost, že některé myšlenky ho nechávaly smutným, cítil se po jejich skončení jakoby prázdny a zklamáný, některé ho nejen potěšovali, když se jimi zabýval, ale i když je opustil, nechávaly ho uspokojeného a plného radosti. Postupně tak začal rozpoznávat odlišnost duchů, kteří jím hýbali: jeden zlý duch

⁸⁸ ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 30-31.

⁸⁹ Srov. tamtéž s. 27.

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 34-36.

a druhý od Boha.⁹¹ Ignác nám ve svých duchovních cvičeních předkládá krátký, ale výstižný popis stavu útěchy a neútěchy:

„Útěchou nazývám vůbec veškerý vzrůst naděje, víry, lásky a každou vnitřní radost, která volá a přitahuje k nebeským věcem a k vlastní spáse své duše tím, že jí dává pokoj a mír v jejím Stvořiteli a Pánu.“⁹²

„Neútěchou nazývám pravý opak... jako temno v duši, zmatek v ní, pohnutky k nižším a světským věcem, neklid různých hnutí a pokušení, které nabádají k nevěře, stav bez naděje, bez lásky, přičemž se duše shledává naprostou lenivou, vlažnou, smutnou a jako odloučenou od svého Stvořitele a Pána. Neboť jako je útěcha protikladem neútěchy, tak jsou i myšlenky, které vycházejí z útěchy, protikladem myšlenek, vycházejících z neútěchy.“⁹³

Na tomto místě je dobré upozornit, že člověk ve svém životě zažívá také různé psychologické stavy neútěchy. Tato bolest se nevyhne nikomu, kdo se snaží poctivě kráčet za Hospodinem, nevyhýbá se spravedlivému člověku. Také Bible nás o této skutečnosti spravuje v příběhu o Jobovi. Často nevíme a nerozumíme tomu, proč na nás Bůh dopouští tyto neútěchy. Alespoň částečnou útěchou nám v tomto okamžiku může být to, že „všecko napomáhá k dobrému těm, kdo milují Boha“ (Řím 8,28), a proto i v dobách neútěchy můžeme s důvěrou spolu s Jobem volat: „Uznávám, že všechno můžeš a že žádný záměr tobě není neproveditelný“ (Job 42,2). Můžeme tedy uzavřít, že psychologický stav člověka, to jak se cítí, nelze identifikovat bez patřičného rozlišování se skutečným stavem před Bohem, tedy jestli je ve stavu milosti či nikoli. Možná se to může zdát samozřejmé, ale musíme tento fakt zmínit z důvodu toho, že již na antickém Východě existoval mesaliánský blud, který ztotožňoval útěchy se stavem milosti a neútěchy s jeho ztrátou.⁹⁴

⁹¹ Srov. ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aleti, Olomouc, 2005, s. 22-23.

⁹² IGNÁC Z LOYOLY, *Duchovní cvičení*, č. 316 (Pravidla k rozlišování, pravidlo 3). In ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aleti, Olomouc, 2005, s. 37.

⁹³ *Tamtéž*, č. 317 (pravidlo 4).

⁹⁴ Srov. ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aleti, Olomouc, 2005, s. 38.

2.2.4.3 Kardiognóze

Kromě poznání Boha (*teologie*) má mít duchovní otec také ryzí poznání druhých, poznání jejich srdce (*cardiognosia*). Otec, který umí rozlišovat myšlenky, postupuje dál, až nabude schopnost jasně nahlížet při poznání bližního do jeho srdce. Ten, jenž duchovnímu otci otvírá lidská srdce, je Duch svatý, který zkoumá hlubiny Boha a dává život lidskému duchu. Tato znalost bližního není něco zázračného nebo nějaká zvláštnost. Je to plod Ducha svatého rozvíjený v dalším období reflexí, kterou duchovní otec činí o vlastní zkušenosti a zkušenostech vyprávěných mu druhými.⁹⁵ „Nejedná se o mystiku poznávání bližního, ale o integrální důkladné, pronikavé, pokud chceme též analytické poznání, ale se základní charakteristikou, že všechna tato data sesedají do lásky a jsou čtena očima lásky, z níž chápání druhého vychází.“⁹⁶ Jak jsme již naznačili, jedná se o přirozený dar. Vždyť Bůh nás stvořil, abychom se navzájem chápali a teprve hřích zbudoval zdi mezi srdci. Proto očištění srdce je odstraňuje. Tato schopnost „vidět skrz“ se také často stává vidění skrze čas. Duchovní otec začíná chápat plány, které má Prozřetelnost s jeho duchovním synem.

2.2.5 Modlitba

Duchovní otec kromě toho, že se za své žáky modlí, sám je do života modlitby uvádí. To znamená, učí je prvním krokům, neboť vše ostatní naučí modlitba sama. Je třeba postupovat opatrně a první kroky jsou velmi prosté. Z tohoto důvodu duchovní otcové určovali každému, jakým způsobem se má modlit, podle stupně jeho duchovního vývoje. Často se stanoví tři etapy. První spočívá v prostém konfrontování vlastního života s Božími příkázáními. Ve druhém stupni jde o ústní modlitbu. Křesťané si váží ústních modliteb podle tradičních textů (např. Žalmy), a usilují o prohloubení modlitby tím, že uvažují nad smyslem používaných slov. Je ale třeba postoupit dál a vynaložit úsilí, aby se na modlitbě podílely všechny lidské mohutnosti. Modlitba se tímto způsobem zjednodušuje a stává se afektivní. Tento třetí stupeň modlitby se nazývá prostá modlitba srdce. Dá se říct, že pokrok v modlitbě znamená jistý návrat k blaženému stavu ráje, kde člověk slyší Boží hlas.

⁹⁵ Srov. RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aletí, Olomouc, 2001, s. 21.

⁹⁶ *Tamtéž* s. 22.

Ten zaznívá v přikázáních; v církevní tradici, především v pokladu modliteb; v hlasu srdce.⁹⁷

2.2.6 Otec – služebník

Jak jsme již řekli v první kapitole, obraz Boha ovlivňuje naši spiritualitu. V tomto ohledu je třeba na tomto místě zmínit nebezpečí striktního monoteismu. Jinak řečeno nebezpečí víry v Jediného na místo víry v Trojjediného. Jak píše profesor C. V. Pospíšil ve své trinitologii, má striktní monoteismus ve společnosti za následek vznik impéria s jediným imperátorem. Vždyť i přívrženci jediného „vůdce“ se zajišťovali hesly jako „Ein Gott, ein Reich, ein Führer“ anebo „Got mit uns“. Je zcela jisté, že se nejednalo o Trojjediného Boha.⁹⁸ Trojjediný totiž není imperátor, ale Láska.

Podobné nebezpečí hrozí i u duchovního otce a samozřejmě i u otců v rodině. Na místo milujících a bezpodmínečně přijímajících se z nich můžou stát despotové. Na toto nebezpečí, které díky padlé přirozenosti hrozí každému z nás, upozorňuje sám Ježíš, když říká apoštolům: „Víte, že vládcové panují nad národy a velicí je utlačují. Ne tak bude mezi vámi: kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem; a kdo chce být mezi vámi první, buď vaším otrokem“ (Mt 20, 25-27). Tato Ježíšova slova jsou každodenní výzvou pro každého z nás. U otců se to může projevat tak, že především chtějí sloužit druhým a jednají úplně se všemi jako sobě rovnými. Vždy přistupují ke svým synům s postojem rovnosti, ne autority, protože se především snaží sloužit a ne mít autoritu. V opačném případě vzniká pocit nadřazenosti nebo jakýsi paternalismus, jež druhé ovládá a dusí.⁹⁹

Následující tabulka nám může ukázat, jak se od sebe mohou lišit přístup despotický a přístup služebný, který zaujímá otec v Kristu:

⁹⁷ Srov. ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, s. 57 – 60.

⁹⁸ Srov. POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 75-81.

⁹⁹ Srov. McCLUNG F., *Boží otcovské srdce*, Logos, Praha, 1991, s. 131.

Despotičtí otcové	Otcové v Kristu
Chovají se, jako by oni byli tím, kdo lidi vede, jako by vedení pocházelo z nich.	Věří, že vedení pochází od Boha, že je to v první řadě Bůh, kdo lidi vede.
Zdůrazňují práva vedoucích.	Kladou důraz na odpovědnost vedoucího.
Zvláštními privilegii oddělují vedoucí od ostatních lidí.	Kladou důraz na tělo Kristovo, kde si všichni vzájemně slouží a středem pozornosti je Pán.
Snaží se ovládat jednání lidí.	Povzbuzují lidi k tomu, aby byli závislí na Bohu.
Zdůrazňují význam vedoucích a jejich služby lidem.	Kladou důraz na vystrojení svatých ke službě.
Využívají pravidel a zákonů k tomu, aby lidi ovládali a aby je donutili přizpůsobit se určité „šabloně“.	Vytváří ovzduší důvěry a milosti povzbuzující k duchovnímu růstu.
S hříchem jednají na úrovni vnějších skutků a přizpůsobení se společenství.	S hříchem jednají na úrovni postoje srdce a zlomenosti před Bohem.
Zdůrazňují jedinečnost svého společenství a zvláštní zjevení, které se od Boha dostalo jen jejich společenství.	Zdůrazňují důležitost jednoty s celým tělem kristovým a pokorného postoje vůči ostatním.
Posuzují vztah lidí k Bohu podle toho, nakolik se jejich názory shodují s názory vedoucích. Neradi vidí rozdíly v názorech a jednání.	Zdůrazňují důležitost osobního vztahu k Bohu jako základu jednoty, nikoli pouhé jednoty učení. ¹⁰⁰

¹⁰⁰ McCLUNG F., *Boží otcovské srdce*, Logos, Praha, 1991, s. 132.

Biblickou autoritu si nelze uchvátit, ale dostáváme ji skrze pomazání Božím Duchem a je souhrnem charakteru a moudrosti člověka, jeho duchovních darů a jeho postoje služebníka. Snaha vnutit si autoritu vede k nátlaku a manipulaci. Otcové v Kristu znají Otcův charakter a slouží proto druhým aniž by je svazovali. To však neznamená, že nejsou pevní a nedokážou se v případě potřeby lidem postavit. Naučili se to však dělat z toho důvodu, že to po nich chce Otec, a ne proto, že jsou vedoucí.¹⁰¹

2.3 KNĚŽSKÁ FORMACE

V současné době roli duchovních otců přebírají většinou kněží. Nebude tedy od věci, když si něco povíme o formaci pro jejich budoucí povolání. Mimo to následující řádky nejsou výlučně směřovány jen pro budoucí kněze, ale mohou být motivací i pro nás, neboť každý z nás je povolán, aby se stal po vzoru Krista opravdovým novým člověkem, o což by v kněžské formaci mělo jít na prvním místě. Takový člověk, který chce jít cestou svého Pána, potřebuje formaci a to jak lidskou, tak duchovní.

Když se řekne „formace ke kněžství“, tak se nám asi většinou vybaví kněžský seminář neboli ústav speciálně k tomuto účelu založený. Neměli bychom ale zapomínat, že je to na prvním místě vlastní rodina a náš vztah k matce a otci, který je nezastupitelnou školou duchovního otcovství.¹⁰²

2.3.1 Lidská formace

Lidská formace kněze je nutná především proto, aby jeho poslání mohlo být pro lidi co nejvěrohodnější a nejpříjemnější. Lidské jednání kněží by nemělo být překážkou při doprovázení věřících k setkání s osobou Ježíše Krista.¹⁰³ Duchovní otcovství má být vždy pokorné, protože stojí ve službě Boha samého. Kněz, nebo jiný

¹⁰¹ Srov. McCLUNG F., *Boží otcovské srdce*, Logos, Praha, 1991, s. 133.

¹⁰² Srov. AUGUSTIN J., *Celibát*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2000, s. 105.

¹⁰³ Srov. tamtéž, s. 14.

duchovní otec, sám duchovní život nedává, pouze k němu ukazuje cestu.¹⁰⁴

V lidské formaci by měl člověk poznat, že jeho prvním a základním povoláním, které mu bylo dáno od Boha, je povolání k životu. Je to povolání především k poctivému, zralému a svobodnému prožívání svého bytí v jednotě s Bohem a lidmi. Teprve od tohoto povolání mohou později vycházet další: k manželství, ke kněžství nebo zasvěcenému životu. Je zvláštní, když někdo cítí povolání k velkým společenským úkolům a přitom si neváží vlastní existence.¹⁰⁵ „Zralá kněžská služba předpokládá, že si člověk umí vážit svého života, raduje se z něj a je schopen jej odpovědně žít. Aby mohl předávat život druhým, musí jej nejprve vzít do vlastních rukou.“¹⁰⁶

Důležitou součástí lidské formace je výchova ke svobodě. Jak už bylo výše zmíněno, míra lidské svobody je vždy měrou lásky. Jakou člověk žije láskou, takovou v sobě pěstuje svobodu.¹⁰⁷ S pocitem svobody a také s láskou, nebo respektive s jejich privacemi, souvisí pocit strachu. Pokud by člověk neobjevil hned na začátku formace své motivace strachu nebo nedůvěry k bližním a sám se nesetká s prostředím upřímnosti, otevřenosti a pravdy ze strany vychovatelů, může se stát, že celý proces formace se změní ve vnější přizpůsobování požadavkům seminárního řádu, či představených.¹⁰⁸ Zdrojem strachu a s ním spojeného nedostatku důvěry bývá často nedostatečná citová zralost nebo zraněný vztah k rodičům.¹⁰⁹

Dalším podstatným prvkem je formace k lásce. V evangeliích můžeme vidět, jak Ježíš projevuje svou láskou. „Je to jeho tělesná přítomnost mezi lidmi, pohled, dotek, objetí, společné jídlo, dojetí, pláč, vyřčené slovo. Milovaný učedník svatý Jan uvádí dvě zvláštní výmluvná gesta Ježíšovy lásky: objetí, spočívání v Mistrově náručí a umývání nohou apoštolům (srov. Jan 13,1-12.23).“¹¹⁰ „Ježíšova čistota není negací souvislosti tělesnosti s láskou, ale právě naopak. Ježíš je největším vzorem skutečně vtělené lásky projevované tělem – nejen pro ty, kteří žijí v celibátu, ale též pro

¹⁰⁴ Srov. AUGUSTIN J., *Celibát*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2000, s. 109.

¹⁰⁵ Srov. tamtéž, s. 32.

¹⁰⁶ *Tamtéž*.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 24.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 20.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 21.

¹¹⁰ *Tamtéž* s. 82.

snoubence a manžely.“¹¹¹ V Panně Marii, Ježíšově matce, pak zjevuje Bůh těm, kteří jsou povoláni k celibátu, jakým způsobem se jejich život v panictví a panenství může stát zároveň plodným životem duchovního otcovství a mateřství.¹¹²

2.3.2 Duchovní formace

Hlavní motivací k duchovní formaci není v první řadě povolání ke kněžství, nýbrž zásadní náboženská dimenze lidské osoby otevřené Bohu. Duchovní formace je nutná pro všechny věřící.¹¹³

Důležitou úlohu v duchovní formaci má modlitba. Při formaci je třeba zachovávat určitou rovnováhu mezi společnými modlitbami a modlitbou osobní, neboť obě jsou nezbytné. Člověk by měl být uváděn do modlitby, která bude založena na Božím slovu.¹¹⁴ Nejdůležitějším zdrojem duchovního otcovství je kontemplace Boha jako Otce a jeho nezištné otcovské lásky.¹¹⁵

„Aby se bohoslovec mohl stát „učitelem modlitby“ druhým, musí se s ním na své cestě ke kněžství sám setkat. Důležitým úkolem učitele modlitby je dobré uvedení do modlitební metody, která musí brát na jedné straně v úvahu zásadní cíle duchovního života, na straně druhé však i bohoslovcovy osobní potřeby a přání.“¹¹⁶

Je to pak především svátostný život a zvláště eucharistie, které mají tvořit centrum duchovního života kněze.¹¹⁷ Co se pak týče svátosti pokání, jak už bylo uvedeno výše, má zkušenost vlastní hříšnosti a odpovědnosti za vlastní život doprovázet objevování Boha jako odpouštějícího Otce. Tuto zkušenost má předcházet zkušenost nezištné životodárné lásky, aby nároky odpouštějící Boží lásky nevyvolávaly pocit strachu a ohrožení.¹¹⁸

„Základem vztahu spirituála k bohoslovcovi není v první řadě vychovatelský postoj, ale nezištná otcovská láska a společná zkušenost víry. Láska a přijetí z jeho

¹¹¹ AUGUSTIN J., *Celibát*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2000, s. 84.

¹¹² Srov. tamtéž, s. 89.

¹¹³ Srov. tamtéž, s. 29.

¹¹⁴ Srov. tamtéž, s. 40-41.

¹¹⁵ Srov. tamtéž, s. 111.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁷ Srov. tamtéž, s. 45.

¹¹⁸ Srov. tamtéž, s. 34.

strany by měla odrážet nekonečnou Boží lásku k člověku. Ta je pro seminaristu ukazatelem vedoucím k poznání nekonečné lásky Boha Otce. To je zásadní prvek formace.“¹¹⁹

Postupně jsme se podívali na duchovní otcovství z různých zorných úhlů. Mohli jsme vidět, jak se postupně vyvíjelo vlastně až do dnešní doby. Mnohé se toho změnilo, ale důležité je, že to podstatné zůstalo až do dneška – předávat život v Duchu. Tuto podstatu duchovního otcovství bychom měli mít stále na zřeteli. Povolání k duchovnímu otcovství nemají jen ti, kteří chtějí přijmout služebné kněžství, nebo jen ti, kteří dostali charisma celibátu, ale může jej dostat každý, kdo je otevřený působení Božího Ducha. Jaké vlastnosti by měl mít ten, kdo je povoláný k duchovnímu otcovství, jsme si ukázali. Ve své podstatě každý, kdo usiluje stát se, po vzoru Krista, dokonalým člověkem, stává se podobný Bohu, a tedy stává se duchovním otcem – matkou. Víme, že stávat se podobnými Jednoduchému – který prostě Je – není snadné. Povolání k tomu jsme však dostali všichni. A pokud Bůh k něčemu povolává, vždy k tomu dává potřebné milosti. Pokud jich správně užijeme, mohou se z nás stát plodní duchovní otcové.

¹¹⁹ AUGUSTIN J., *Celibát*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2000, s. 184.

3 POSTAVENÍ A ÚLOHA OTCE RODINY

Každý člověk má ve své přirozenosti potřebu otce a jeho lásky. Jeho lásku pak především potřebují děti a dospívající. Jak jsme již mnohokrát připomněli, v každém otci by mělo být po vzoru Boha otce kus mateřské lásky a něhy. Přesto musíme zdůraznit, že již ze své povahy je otcovská láska trochu jiná než láska mateřská. Vždyť Bůh svůj obraz vložil do muže i ženy a každý, jak dobře víme, je svou přirozeností jiný. Dítě touží po něžné lásce mateřské, ale i přátelské a ochraňující lásce otce. Obě lásky jsou pro dítě velkým zdrojem štěstí a radosti. Není-li mezi dítětem a otcem přátelský a srdečný vztah, dítě strádá. Bohužel, jak můžeme vidět kolem sebe, otcovství je v hluboké krizi. Tato krize vyplývá jak z postojů a chování samotných mužů, tak i z krize manželství a rodiny, neboť právě ty jsou základem zralého a odpovědného otcovství.¹²⁰ V následujících řádcích se na otcovství v rodině podíváme podrobněji. Nejprve se podíváme, jak se na otcovství v rodině dívá Písmo, poté svůj zrak zaměříme na současnou krizi, ve které se otcovství nachází. Podíváme se na úkol, který nemůže opomenout žádný budoucí otec a to je účast na svém osobním zrání. Naznačíme, jak by otec měl vytvářet rodinu a domov, jaký má mít vztah k dítěti, a jak ho pokud možno co nejlépe připravit na budoucí život. V závěru se pak krátce podíváme na život svatého Josefa jako otce, který své otcovské povolání se snažil naplnit podle vůle Boží.

3.1 OTEC RODINY, BIBLICKÝ POHLED

V nejstarších dobách nebyl základem rodiny otec, ale matka. Po sňatku následoval muž ženu (srov. Gn 2,24; 24,5). Žena byla vládkyní stanu. Bylo to tzv. matriarchální zřízení. V době praotců bylo toto zřízení dávno překonáno a hlavou rodiny byl otec (zřízení patriarchální). Ten pak není nikdy označen jako *adón*, což je absolutní pán, např. otroků nebo poražených nepřátel, nýbrž vždy jen jako *ba'al*, tj.

¹²⁰Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 11.

majitel a pán. V rodině nejde tedy o osamělého despota, nýbrž o autoritu v duchovní pospolitosti, ve které se soustřeďuje síla a vůle rodinné autority. Otec je natolik spojen se svou rodinou, že jeho hřích spočine někdy jako kletba i na vzdáleném potomstvu (Ex 20,5; srov. 2Kron 5,27), stejně je to i s požehnáním od Hospodina. Také jeho osobní požehnání či kletba má bezpečný účinek (Gn 9,25-27; 27, 27-40; 48,15.20; 49).

Pokud se podíváme do Nového zákona, tak zde vidíme napomenutí směrem k otcům, aby své děti nedráždili k hněvu přílišnou přísností a tak jim neztěžovali poslušnost a úctu. Doporučuje chování nebeského Otce jako vzor (Ef 6,4; Kol 3,21) a napomínání Páně, tj. takové, k němuž se dají ponoukat Duchem Ježíše Krista.¹²¹

Při výchově by mělo hrát významnou roli Boží slovo, ovšem ne jako příručka na každou situaci, ale spíše jako východisko pro výchovu. „Rodina bude vypadat podle toho, jak čistě a opravdově budou umět její členové naslouchat slovu Božímu.“¹²²

3.2 KRIZE OTCOVSTVÍ

V literatuře věnující se rodinným problémům se dnes často zdůrazňuje krize otcovství, nebo lépe řečeno krize otcovské role. Otec je považován za téměř zbytečného. To je podepřeno všeobecným přesvědčením, že neexistují rodičovské povinnosti, které by byly nerozlučně spojeny s jeho osobou. Výpovědi různých autorů podtrhují změnu, k níž došlo jak v prožívání otcovství u mužů, tak i v jejich vlivu na děti, zvláště na syny. Všechny názory svědčí o tom, že otcovství není už spontánním, přirozeným darem, který si člověk přináší z vlastní rodiny. Mladí muži je musí nejprve odhalit, uvědoměle si je zvolit, kultivovat je a uvádět je do života. Krize otcovství se projevuje na jedné straně přetržením či oslabením pouta mezi otcem a dětmi, kdy se otec straní rodinného života, utíká se k práci a alkoholu. Na druhé straně se projevuje tím, že při výchově dětí používá sílu – omezuje jejich svobodu,

¹²¹ Srov. NOVOTNÝ A, *Biblický slovník*, Kalich, Praha, 1956, s. 570-571.

¹²² *Tamtéž*, s. 571.

nadměrně je trestá nebo i používá formy násilí.¹²³

V souvislosti s krizí otcovství se také mluví o krizi mateřství, ke které krize otcovství nutně vede. Zralé, plné mateřství totiž neexistuje bez otcovství, stejně jako zralé otcovství není možné bez mateřství. Zralé mateřství se má projevovat mimo jiné snahou o správný vývoj vztahu mezi dítětem a otcem, podobně i zralé otcovství má vést k těsnějšímu poutu mezi dítětem a matkou.¹²⁴

Vzor otcovství byl v minulosti spojen s odlišným přístupem společnosti k mužům i ženám. Zvýhodnění muže ve společnosti mu zajišťovala nad ženou určitou převahu, aniž by o to musel nějak usilovat, neboť samotné společenské uspořádání vyžadovalo, aby žena byla muži podřízena. Být v takovéto společnosti hlavou rodiny bylo pro muže poměrně jednoduché. Jeho společenská role byla jasně určena zvyky, tradicemi, zákonem a náboženstvím. Takovéto uspořádání však díky civilizačnímu převratu, kterého ženy dosáhly, postupem let vymizelo a muž si své přední místo musí ve všech společenských oblastech zasloužit sám. Závažnou součástí krize otcovství se stala také ekonomická rivalita mezi oběma pohlavími. V době kdy se výdělek žen k výdělku mužů přibližuje a někdy ho i předčí, začaly se ženy podílet s muži o náklady na domácnost, čímž muž ztratil své výjimečné postavení hlavy rodiny.¹²⁵

3.2.1 Některé příčiny krize otcovství

Jednou z hlavních příčin krize otcovství, na kterou se dnes často poukazuje, je nepochybně civilizační a technický vývoj. „V uplynulých sto letech došlo na Západě k největší proměně profesí v historii. Úpadek řemesel a zemědělství vedl k zániku tradičních zaměstnání. Změna činností vzdálila děti od rodičů, a zvláště od otců.“¹²⁶ Dokud jsme žili v rolnické kultuře, byla důležitým a hybným faktorem v rodinném životě a ve výchově dítěte osobnost otce, neboť jeho práce se soustřeďovala kolem domu, díky čemuž měl větší kontakt s dětmi, zvláště pak když děti pracovaly s ním. Dnes jen málo otců pracuje v domě nebo jeho blízkosti a za prací většinou dojíždí. Děti pak nejen, že s otcem téměř nepracují, ale ani nevědí, co dělá. Vazba s rodinou

¹²³ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 16-21.

¹²⁴ Srov. tamtéž, s. 21.

¹²⁵ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 23-24.

¹²⁶ ZOJA L., *Soumrak otců*, Prostor, Praha, 2005, s. 191.

a zvláště s dětmi se tak značně uvolnila.¹²⁷

Další příčinou, která je de facto jen prodloužením předchozí, je mezigenerační nedůvěra. Má-li syn jen slabý kontakt s otcem a nevidí jeho každodenní práci, nýbrž jen jeho frustraci a nespokojenost se sebou, rodí se v něm vůči otci nedůvěra. Tato nedůvěra má za následek podezřívavost vůči všem starším. Vztah mladších k starším je narušen. To bývá příčinou jejich vzájemné rivality a konfliktů v době dospívání. Duch rivality se mezi otcem a synem odstraní tím, že budou spolu trávit více času, aby syn neviděl jen frustraci svého otce, ale aby jej zahlédl při jeho tvůrčí práci. Dospívající chlapci od svých otců neočekávají, že budou neomylní, ale očekávají od nich především důvěru a víru v jejich touhy a možnosti. Víra otce v syna je základem pravého otcovství. Otec však synovi může důvěřovat jen tehdy, když důvěřuje alespoň trochu sám sobě.¹²⁸

Nejhlubší příčinou krize otcovství je zpochybňování náboženské a duchovní zkušenosti, které se rozvíjí od dob osvěcenství, které vyneslo člověka do pozice potenciálně všemohoucího stvořitele, ale ve skutečnosti ho degradovalo do pozice zvířete. Již v první kapitole, jsme si ukázali, jak obraz Boha v lidské mysli ovlivňuje život člověka. „Odmítnutím víry v Boha jakožto prazřídla lidské existence a lidské lásky zasahuje člověka a jeho nejdůležitější vazby, které byly a jsou základem jeho života: pouto manželské, rodinné, otcovské a mateřské. Produktem víry v devatenáctém století je tzv. teologie smrti Boha. Jestliže zemřel Bůh Otec, přestal existovat i pramen lásky a života.“¹²⁹

3.2.2 Současná krize mužství

Krize otcovství se, stejně jako každá krize, kterou chápeme jako výzvu, může stát příležitostí, jak správně k otcovství dozrát. Nikdo však dnes nesmí přehlížet zvykové a civilizační změny, k nimž došlo. Mužovo otcovství dnes nestačí jen obnovit. Je nutno je jaksi znovu vybudovat s přihlédnutím k nové civilizační situaci, v jaké dnes muži i ženy žijí. Kdyby totiž nějaký muž chtěl, s odkazem na minulost,

¹²⁷ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 30-31.

¹²⁸ Srov. tamtéž, s. 32-33.

¹²⁹ *Tamtéž*, s. 36.

přebírat roli pána rodiny, jehož mínění nepodléhá diskusi, jednal by anachronicky. Návrat k minulosti je nejen nežádoucí, ale i nemožný. Mnohé z toho, jak se choval otec kdysi, by dnes budilo odpor nejen u dětí, ale i u okolí. Krizi otcovství je nutno nejprve překonat zvládnutím krize vlastní mužské identity, neboť zralé otcovství lze vybudovat jen na zralém mužství. Teprve tehdy, kdy otec bude zralým mužem, může k tomu dovést i svého syna.¹³⁰

Všechny podoby mužské nezralosti mají svůj kořen v pochybení při hledání vlastní identity. Muži bohužel často podléhají mýtům, které v naší společnosti převládají. Tyto mýty o silném a úspěšném muži, který snadno dosahuje pracovních úspěchů, nade všemi vyhrává a vede bohatý sexuální život, jsou plně přetvářky a falše. Oběťmi těchto mýtů se pak bohužel snadno stávají chlapci v období dospívání, jimž chyběl dobrý citový vztah s otcem a kteří jím nebyli přijati jako synové a tedy jako mladí muži. Hodně otců se stydí za svůj život a neumí své syny v jejich dozrávání podpořit. Matky sice mohou své syny v jejich trápeních potěšit, ale nemohu je naučit, co je to být mužem.¹³¹

Každý chlapec potřebuje nějaký mužský vzor, který by mu pomohl dozrát v opravdového muže. Otec je pro malého chlapce ideálem a vzorem k následování. Očekává od něj „mužný“ postoj, který by se vyznačoval osobní pravdivostí, odvahou, přátelstvím, tvořivostí, chráněním slabších. Cítí se naopak hluboce zraněn, jestliže se otec chová oportunisticky, pasivně, nepřátelsky a agresivně.

Otec má být synu vzorem pravého muže i v citové a duchovní oblasti. To se má projevat především schopností rozhodovat o vlastním životě, překonáváním žádostivosti, odpovědnosti za sebe i bližní, schopností obětovat se a rozdávat, tvůrčí prací a schopností navazovat vztahy. Jak jsme již naznačili, nezralé otcovství je vždy spojeno s nesprávným prožíváním vlastního mužství. Můžeme proto říci, že syn se naučí být dobrým otcem jen tehdy, bude-li se již od útlého věku učit být dobrým mužem.¹³²

¹³⁰ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 37-38.

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 38-39.

¹³² Srov. tamtéž, 2004, s. 49.

3.2.3 Naděje na obrození otcovství

Přesto, že nová společenská situace mužům vzala výhody, které měli vůči ženám, a odhalila mnohé z jejich slabostí, může být v konečném důsledku pro ně pozitivní tím, že je zmobilizuje k hledání hlubších pramenů jejich mužské a otcovské identity. A protože otcovství již není tak silně společností podporováno, vyžaduje proces růstu k němu po muži větší angažovanost a úsilí. „Současné otcovství může být v jistém slova smyslu autentičtější než otcovství minulosti: staví totiž na osobních hodnotách získaných uvědomělou prací na sobě a na vztahu k ženě a dětem. Větší vnitřní sebejistota, spontánnost a svobodné projevení citu – to všechno přispívá k mužově větší vnímavosti a stálosti v rodinných vztazích. Přebujelá autoritativnost, používání trestů ve výchově, citový odstup od rodiny, od dětí – tyto a jiné postoje otců z minulosti jsou dnes hodnoceny negativně.“¹³³

Mimo to samotné se otcovství stává pro muže školou života, neboť otec, který vychovává své děti, bývá jimi, díky jejich přirozeným reakcím, spontánnosti a čistému pohledu na všechno, co kolem sebe vidí, sám vychováván. A podobně jako se dítě rozvíjí překonáváním překážek, které mu rodiče, vychovatelé nebo sám život postaví do cesty, staví výchova dětí před otce mnoho úkolů, které od něj vyžadují přemáhání vlastní nezralosti. Toto sebepřemáhání je podmínkou vývoje pro každého člověka – jak pro syna, tak i pro jeho otce.¹³⁴

3.3 ÚČAST NA OSOBNÍM ZRÁNÍ

Podobně jako budoucí kněží musí podstoupit seminární formaci, také otcové rodin, mají-li být kvalitní, musí jakousi formaci projít. Stejně jako v semináři, tak i zde, musí být hlavním subjektem formativního procesu člověk sám. V semináři je k tomu povzbuzován rektorem či spirituálem. Budoucí otec rodiny však nemá nad sebou církví určeného, hmatatelného představeného, který by jej k osobní formaci povzbuzoval. V tom může být jeho úkol poněkud obtížnější. I přes tento fakt však

¹³³ AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 52.

¹³⁴ Srov. tamtéž, s. 54.

z požadavku účasti na osobním zrání nemůže slevit, jinak se jeho otcovství stane pouze biologickým, a co je horší, může být pro jeho děti destruktivním.

3.3.1 Ovládání náladovosti

Zralý otec si je dobře vědom toho, co se děje v oblasti jeho citů a prožitků. To mu napomáhá ovládnout svou náladovost tak, aby jí nezatěžoval své bližní, a také kultivovat opravdové city, aby mu pomohly budovat stále pevnější vztahy lásky, jednoty a vzájemné oddanosti. Pokud je muž závislý na svých proměnlivých náladách, stává se jeho život stále povrchnějším a nestabilnějším, přesně takový, jako jsou jeho nálady. Bývá neschopný empatie a soucítění se ženou a dětmi. Abychom se totiž mohli vžít do pocitů druhého člověka, je zapotřebí nejprve vědomě a svobodně prožívat city vlastní, neboť ten, kdo nezná sebe a své city, tomu chybí objektivní, pevné kritérium k správnému pochopení, rozpoznání a hodnocení citů druhých.¹³⁵

Čím více se otcovy nálady mění, tím snadněji se v dítěti probouzí pocit zmatku a nejistoty. Žije v neustálém napětí a stresu, neboť nikdy totiž neví, v jaké náladě se otec vrátí z práce domů. Dítě bývá často krutě trestáno nebo naopak odměňováno zcela bez důvodu a v nevhodnou chvíli. Taková výchova vede jen k jejich dezorientaci. Děti se od otců rychle učí stejnému chování a stejným postojům, jakých jsou svědky. Pokud už od mládí nebudou cítit potřebu svou náladovost vnitřně zvládnout, hrozí nebezpečí, že v dospělosti budou chyby svých otců násobit.

Otec by se neměl stavět sám sebe do pozice oběti. Takový postoj v něm jednak vyvolává pocit ublíženosti a zklamání, jednak vede ke snaze obviňovat druhé a svalovat na ně odpovědnost za své neštěstí. Takový muž není schopen plnit roli otce, neboť smutek a frustrace, spjaté s negativním vztahem k lidem, vedou k tomu, že se od něho děti odtahují. Každý se proto musí naučit přestat hledat viníky mimo sebe a angažovat se při formování vlastního života.¹³⁶

Z toho, co jsme právě řekli, vysvítá, že proto, aby se muž stal vyzrálým a dobrým otcem a člověkem, je třeba vnitřního boje a přemáhání vlastní slabosti. Pokud se naučí vidět do sebe, dovede ho to k větší odpovědnosti za všechno, co

¹³⁵ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 63.

¹³⁶ Srov. tamtéž, s. 64-65.

prožívá. Znalost sebe mu nedovolí zatěžovat svými náladami a jejich následky jiné. Ten, kdo se naučí brát vlastní osud do svých rukou a řídit svůj život, se pak může stát skutečnou oporou ženě a dětem – a synovi bude schopen poskytnout pevný výchozí bod k budování mužské totožnosti.

Své nálady se naučíme ovládat, pokud je pokorně přijmeme takové, jaké v dané etapě emocionálního vývoje jsou, a budeme se snažit je překonat. Muž, který v sobě překoná pokušení řídit se jen svými náladami, začne chápat, že podstatou otcovství je služba.¹³⁷

3.3.2 Emocionální nezávislost

Manželství je pro muže prostředí, kde na jedné straně dává něco ze sebe, ale kde také na straně druhé přijímá mnoho darů. Jedním z důležitých darů manželství je citové uspokojení. Muž připravující se na manželství a otcovství by si však měl být vědom, že dary, které manželství a rodina nabízejí, nejsou konzumním zbožím, jež lze získat natrvalo. Jde totiž o hodnotu závislou na mnoha faktorech, jako jsou např. vzájemné přijetí a náklonnost, ochota k oběti, umění zříct se vlastních zálib a vlastní vůle, přemáhání náladovosti apod.¹³⁸ Různá protivenství mohou způsobit, že toto citové uspokojení bude v danou chvíli pro muže těžko dosažitelné. V takových chvílích je pro stabilitu manželství a rodiny nutné, aby muž projevil emocionální nezávislost, díky níž se dokáže s obtížnou situací, za pomoci sebezáporu a oběti, vyrovnat a nepoddávat se pocitům zklamání, lítosti, smutku, podráždění nebo hněvu.¹³⁹

Otec by měl být emocionálně nezávislý mimo jiné i ve vztahu k dětem, neboť malé děti – nemluvnata, nejsou s to navázat vztah s otcem jako první. Tato iniciativa musí vyjít jako první z otce. Citově nezávislý muž, kterého pojí pevné pouto se ženou, je snadno vytvoří i s dítětem.¹⁴⁰

Musíme si uvědomit, že citové uspokojení není něčím samozřejmým, ale dostáváme jej jako dar ve chvílích, kdy usilujeme o pravou lásku k manželce

¹³⁷ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 65-66.

¹³⁸ *Tamtéž*, s. 67.

¹³⁹ Srov. *tamtéž*, s. 67.

¹⁴⁰ Srov. *tamtéž*, s. 68.

a k dětem. Tomu, aby člověk získal citovou nezávislost, mohou pomoci chvíle reflexe, modlitby a meditace strávené v mlčení a samotě.¹⁴¹ „Muž jako manžel a otec dokáže navázat emocionální kontakt se ženou a dětmi, pokud nejprve dokáže „být sám sebou“ ve chvílích samoty a ticha... Chvíle mlčení a samoty jsou důležitou pomocí při vytváření životního řádu. Setrváme-li v tichu, vyplývá na povrch všechno, co dělá náš život chaotickým, matným a nejasným. Proto není pro ustaraného a přepracovaného muže toto zklidnění snadné.“¹⁴²

Důležitým znakem emocionální vyspělosti a nezávislosti je nezištnost, která je speciální známkou pravé rodičovské lásky. Rodiče mají milovat děti proto, že jim dali život. Dát život dítěti znamená podělit se o tu lásku, kterou už sami dostali a kterou se vzájemně obdarovali jako manželé. Otcovská nezištnost není především hnutím rodičovského instinktu, ale především důsledkem rozhodnutí srdce a úsilí vůle. Výchova dětí stojí spoustu námahy a vynaložené energie. Abychom splnily všechny požadavky, které na nás výchova klade, je zapotřebí v sobě nezištnost vypěstovat. Pokud otci chybí tato vlastnost, plní sice požadavky dítěte, přináší oběti a sebezápory, ale zároveň vůči němu pociťuje roztrpčení.¹⁴³

3.3.3 Sexuální dozrávání

Mezi snoubenci a manžely můžeme sledovat prvky výlučné lásky. Láska rodičovská by tyto prvky mít neměla, neboť výlučná láska má charakter milenecký. Od otce se proto vyžaduje citová a sexuální zralost, neboť ta dokáže oddělit erotické a sexuální vztahy od vztahu rodičovských. Jeho příprava na úlohu otce proto spočívá především ve snaze dosáhnout citové a sexuální zralosti, aby později mohl vybudovat pevné pouto s manželkou jako s matkou svých dětí. Měl by se proto mimo jiné snažit uspořádat své sexuální reflexy a pudy a podřídit je pravé lásce a touze darovat život. Mladý člověk by měl proto nejprve přijmout vlastní sexualitu jako velký Boží dar a postupně se učit jí využívat jako řeči lásky a způsobu, jak dát život. Postupně narůstající vnitřní svoboda vůči sexuálním pocitům a žádostem v něm vytváří

¹⁴¹ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 69.

¹⁴² *Tamtéž*, s. 70.

¹⁴³ Srov. *tamtéž*, s. 72-73.

předpoklad, pro její odpovědné využití.¹⁴⁴

Otcova nezralá sexualita se může projevovat v jeho vztazích s dětmi, např. v jeho nepřirozeném ostychu, nebo naopak v nadměrném zájmu o sexuální záležitosti, v neslušných vtipech, nevhodných poznámkách nebo v nedostatku ohleduplnosti v této oblasti vůči svým potomkům. V rozhovoru s nimi na sexuální témata jim nebude schopen správně a otevřeně odpovídat. Děti se pak začnou otázkám i rozhovorům na taková témata vyhýbat a zdroje informací o svém sexuálním vývoji budou hledat mimo rodinu. Naopak díky uspořádané a zralé sexualitě se otcovy fyzické projevy náklonnosti k dětem mohou stát místem vzájemného „objevování se“, projevem vzájemné lásky a přátelství.¹⁴⁵

3.3.4 Základ otcovství

Jak již bylo v této práci řečeno, byli jsme stvořeni k obrazu a podobě Boží (Gn 1,27). „Objevit obraz Boha jako Otce je pro muže tím nejdůležitějším, na čem může vystavět vědomé, odpovědné a zralé povolání k lásce manželské i rodičovské... Aby byl muž dobrým otcem, musí v sobě nejprve objevit otcovství Boží, otevřít se mu a učit se o něm v tichu rozjímat... Touží-li muž po hlubším prožívání svého otcovství a nechce-li je omezit jen na oblast fyzickou nebo psychickou, musí se dobrat kořenů své existence.“¹⁴⁶ Pokud chce učinit své otcovství autentickým, musí rozjímat o otcovství Božím. Tímto způsobem, za přispění stále působící Boží milosti, se jeho otcovství může očišťovat a dozrávat.

3.4 VYTVOŘIT DOMOV A VYSTAVĚT RODINU

Otec, společně s matkou, mají veliký úkol vytvořit domov a vystavět fungující rodinu. Tato jejich úloha není lehká a vyžaduje od nich značné, dalo by se říct, neustálé úsilí a musejí se na něj začít připravovat již před uzavřením manželství.

¹⁴⁴ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, 76-80.

¹⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 81-82.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, s. 85.

3.4.1 Příprava na manželství

V první knize Mojžíšově čteme, že Hospodin učinil ženu pro muže jako pomoc jemu rovnou (srov. Gn 2,18). Muž dokonce opustí svoji dosavadní rodinu, aby se připojil ke své ženě a společně zbudovali rodinu vlastní (srov. Gn 2,24). Co se týká vztahu muže k ženě, musíme vyzdvihnout dva důležité principy: nutnost uznání rovnosti a důstojnosti ženy a nutnost citové svobody vůči ní. Pro manželství a také budoucí rodičovství je důležité období přípravy. Snoubenci si v něm mají uvědomit, že osobní uspokojení se nemůže stát v manželství nejvyšší hodnotou. Měli by zkoumat, jestli jejich partner bude dobrým rodičem. Důležité je se také seznámit s problémy partnera. Pokud některé slabosti, zlovyky či hlubší zranění zůstanou v tomto období neodhaleny, může se to v budoucnu obrátit proti nim i proti budoucím potomkům. Samotné slabosti a zranění obvykle nejsou pro manželství či rodičovství překážkou, musí se však s nimi počítat a mít vůli proti nim bojovat. Otec, který odpovědně snáší své slabosti nebo nějaké zranění, bývá k dítěti otevřenější a vnímavější. Dokáže tak pochopit jeho citlivost a vyjít mu vstříc. Rovněž si dává dobrý pozor, aby je nezranil tak, jako kdysi zranili jeho. V období přípravy je také důležitá snaha o čistotu. Snoubenci tak mají možnost se lépe poznat a rozvíjet vzájemný vztah, jehož má být pohlavním život vyvrcholením. Mimo to mnohé svobodné páry, které začnou sexuálně žít, se najednou ocitnou v obtížné situaci, jakou je početí dítěte proti jejich vůli. Takové početí často vyvolává stres u obou rodičů. Prenatální psychologie poukazuje na souvislost mezi stresy, které prožívá matka, a problémy, které se pak objevují v životě dítěte. I v této situaci se však muž má zachovat jako zodpovědný člověk. Může tak předejít dramatu v životě ženy, dítěte i svém vlastním. Početí dítěte v nevhodnou dobu však nemá být důvodem pro rychlé a neuvážené uzavírání manželství.¹⁴⁷

Příprava na manželství by se, dle církevních dokumentů,¹⁴⁸ měla uskutečňovat jako postupný a trvalý proces. Má v sobě zahrnovat tři hlavní úseky: přípravu vzdálenější, bližší a bezprostřední.

Vzdálenější příprava začíná již v dětství správnou rodinnou výchovou. Rodiče v dětech pěstují smysl pro každou pravou lidskou hodnotu v osobních

¹⁴⁷ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 92-102.

¹⁴⁸ Např. *Familiaris consortio*, Příprava na svátost manželství (ČBK).

i společenských vztazích. Děti se od nich mohou naučit způsobu jak nahlížet na lidi druhého pohlaví a jak se k nim chovat. U křesťanů je pak důležitá duchovní a katechetická výuka, která dovede ukázat pravé povolání a poslání křesťanského manželství, přičemž nevyklučuje možnost úplného darování se Bohu v řeholním či kněžském životě. K tomuto pro děti důležitému období se ještě později vrátíme v podkapitole pojednávající o otcovské výchově k budoucímu manželství. Nyní se však posuňme k druhému úseku přípravy na manželství a tím je bližší příprava.

Bližší příprava navazuje, nebo lépe řečeno by měla navazovat, na předchozí základ. Je to obširnější, dlouhodobá příprava, která je určena pro mladé lidi přiměřeného věku a děje se pomocí vhodné katecheze. Jde v ní o specifitější přípravu k přijetí svátosti manželství, která současně znamená jakoby její nové objevení. Je nutná proto, aby budoucí manželé tuto svátost přijímali s nutnými mravními a duchovními dispozicemi a pak z ní žili. Náboženská příprava musí být vhodně doplněna přípravou na život ve dvou, má tak ukazovat život v manželství jako osobní vztah muže a ženy, který musí být ustavičně dál rozvíjen. Úkolem je poskytnout mladým lidem hlubší pochopení otázek manželského pohlavního života a odpovědného rodičovství. Příprava má rovněž ukazovat užívání vhodných metod při výchově dětí a také vést k těm základním věcem, které se předpokládají pro spořádané udržování rodiny: stálé zaměstnání, dostatečné finanční prostředky, správné vedení domácnosti, znalosti, jak hospodařit apod. Rovněž se zde musíme zmínit o přípravě na rodinný apoštolát a bratrskou součinnost s jinými rodinami.

Poslední etapou přípravy na manželství je bezprostřední příprava, která se má konat v posledních měsících a týdnech před svatbou. V tomto úseku přípravy jde u snoubenců především o hlubší poznání Krista a jeho církve, dále o poznání milosti a závazků křesťanského manželství, stejně jako o přípravu na aktivní a uvědomělou účast na svatební liturgii.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, Zvon, Praha, 1993, s. 70-71.

3.4.2 Budování vzájemných manželských a rodičovských vztahů

Vztah otce k dětem závisí do značné míry na vztazích rodičů mezi sebou. Podstatou výchovy má být účast dětí na vzájemné lásce rodičů. Děti budou jen těžko věřit v lidskou lásku, jestliže ji neuvidí u svých rodičů. Nejdůležitějším úkolem budoucího otce je tedy vytvořit domov, ve kterém by od samého počátku vládla atmosféra harmonie a rodičovské lásky. Otec má prostě vytvořit opravdový domov. K tomu je třeba, aby se naučil spojovat starost o materiální prostředky a o kariéru v zaměstnání, se snahou zajistit rodině pocit bezpečí a péči o ni, což je nutno spojeno s jeho častou přítomností doma.¹⁵⁰

Proto, aby se mohla rozvíjet manželská a rodinná láska, je třeba pěstovat ducha vděčnosti. Rodina, která žije dlouho vedle sebe, si na své vztahy postupně zvykne a zapomene, že jejich vzájemná láska je darem. Abychom to, co nám druhý člověk dává, mohli vnímat jako milost, je třeba nejprve pochopit, že všechno, co člověk má, čím den ze dne žije, je Boží milost. Boží dary k nám přicházejí prostřednictvím člověka, a proto naše vděčnost má patřit Bohu i člověku. Vzájemná vděčnost otce k matce a naopak je svědectvím, které vydávají svým dětem. Děti se naučí nepřijímat všechno samozřejmě, budou-li denně svědky pokorné prosby, vděčnosti a laskavosti rodičů.¹⁵¹

Velice důležité je pěstování přátelských vztahů mezi rodiči a dítětem, zvláště mezi otcem a synem, matkou a dcerou. Přátelský vztah vytvořený v dětství a upevněný v raném období dospívání, může napomoci k tomu, aby dítě přijalo jejich pomocnou ruku v období puberty a rané dospělosti. S přátelstvím je pak spojeno zakoušení důvěrnosti. Jde o hlubší citové a duchovní pouto, které však nemá žádný erotický podtext. Nedostatek citových projevů ze strany otce se u syna může projevit negativním postojem a nechutí k vlastnímu životu. Prvním darem otce synovi je tedy jeho přítomnost, jeho blízkost.¹⁵²

¹⁵⁰ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 103-104.

¹⁵¹ Srov. tamtéž, s. 107-108.

¹⁵² Srov. tamtéž, s. 116-119.

3.4.3 Uvědomělé rodičovství

Děti nejsou jen jakýmsi dodatkem k manželské lásce, ony ji dotvářejí. Díky lásce k dětem se může zdokonalovat a rozvíjet vzájemná láska manželů. V Katechismu katolické církve se píše, že milostí vlastní svátosti manželství „si manželé pomáhají ke svatosti manželským životem i přiváděním dětí na svět a jejich výchovou“.¹⁵³ Rodičovství, otcovství i mateřství je odleskem otcovství Božího. „Rodičovství je totiž Boží dar, kterým se lidé stávají podobnými Bohu v jeho plodné lásce. Rodiče mohou své děti obdarovat láskou a životem jen proto, že Bůh jim dal k tomu moc a sílu. Prostřednictvím rodičů Bůh neustále realizuje svou touhu rozmnožovat lásku a život. Na druhé straně má být podle Božího úmyslu rodičovská láska viditelným znamením – cestou k lásce Boha Otce.“¹⁵⁴

Z toho, co jsme právě řekli, vysvítá, proč by rodičovství nemělo být náhodné, a tím méně nechtěné. To, nakolik si oba rodiče početí a zrození svého potomka přejí, rozhoduje o jeho výchově a vývoji. Když se děti dovídají, že jsou nechtěné nebo že byly počaty jen náhodou, prožívají to jako bolestné příkoří. Manželé si mají být vědomi toho, že otevřením se pro možnost početí nabízí Bohu osobu, kterou on bude bezpodmínečně a nekonečně milovat. Už samým faktem početí bude jejich dítě ponořeno do bezedného oceánu Boží lásky.¹⁵⁵

Co se týče rodičovské lásky, mezi samotnými rodiči může dojít k velkému nedorozumění. Rodiče nemají žít především pro své potomky, ale pro sebe navzájem. Jejich vzájemná jednota a láska je pak pro děti zdrojem života a oporou. Manželé, kteří se starají o děti, nemají péči o svou vzájemnou lásku zanedbávat, neboť potomci jsou jim dáni jako dar jen na určitý čas, ale oni jsou si dáni na celý život, až do smrti. Čím více zájmu, blízkosti a lásky si věnují, tím více péče, pocitu bezpečí a něžnosti budou moci předat svým dětem.¹⁵⁶

¹⁵³ KKC 1641.

¹⁵⁴ AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 122.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 123-124.

¹⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 126.

3.5 VZTAH OTCE K DÍTĚTI

Správný vztah otce k dítěti je velikou hodnotou. Jak jsme mohli vidět v předchozích podkapitolách, začíná se na něm pracovat ještě před uzavřením manželství. Nyní se však podíváme přímo na konkrétní věci, které by otec ve vztahu k dětem rozhodně neměl zanedbávat.

3.5.1 Čas a pozornost věnované dětem

Život každého z nás se neskládá jen z okamžiků obzvláště těžkých či obzvláště příjemných, ale především z obyčejné každodennosti. Dítě se potřebuje s otcem o tuto svou každodennost podělit.¹⁵⁷ V prvních měsících života hledá dítě především matku a o otci jako by nevědělo. Úkolem otce je navázat kontakt s dítětem jako první a vytvářet s ním silný vnitřní vztah již v nejranějším věku. Dítě samo bude otce vyhledávat, teprve až se bude probouzet jeho vědomí. Zanedbá-li otec první léta života dítěte, může se stát, že bude potomek vyrůstat, aniž k němu najde důvěrný vztah. S každým rokem bude navázání trvalejšího vztahu s ním nesnadnější. Příchod prvního dítěte na svět je pro muže výzvou, aby usiloval o svou stále hlubší emocionální zralost, rovnováhu a samostatnost, protože ty jsou k vytvoření pevného pouta s dítětem nezbytné.¹⁵⁸

Pro budování vztahu mezi otcem a dítětem, je nezbytné věnovat jim každý den trochu čas. Čas pro dítě se však nedá nějak nastřádat a věnovat mu ho jednorázově, nedá se nahradit každodenní nepřítomností otce jedním společným víkendem nebo společně strávenou dovolenou. Otcovství vyžaduje věnovat dítěti aspoň trochu času každý den.¹⁵⁹ Realita je bohužel jiná. „Američtí otcové věnují svým dětem průměrně sedm minut denně. Z výzkumu však plyne, že se otcové vždycky věnovali dětem mnohem méně než matky. V rozvinutých západních zemích těchto pár minut

¹⁵⁷ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 136.

¹⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 128-129.

¹⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 136-137.

představuje život dítěte s otcem. Mnoha dětem se ale nedostane ani toho.¹⁶⁰

Čas věnovaný dítěti nenahradíme žádnými hmotnými dary, nikdy mu neživé věci nenahradí živé osobní pouto s otcem. Dávat spoustu drahých věcí dítěti, které má slabou citovou vazbu s rodiči, znamená probouzet v něm chtivost, učít je pasivitě a konzumnímu stylu života.¹⁶¹

Otcové, kteří nedávají dětem dostatek času a zároveň cítí zodpovědnost za jejich výchovu, jim kromě hmotných darů dávají různé ponaučení a napomínání. Jestliže však otec nemluví se synem otevřeně, upřímně a s důvěrou, ale vyptává se jen na učení, známky ve škole, kontakty s kamarády nebo i na osobní potíže, je to dítěti velmi nepříjemné. Dítě se cítí, jako by ho otec bral jen jako „předmět“, neosobně. V takovém případě i sebelépe míněné rady chápe, pro nedostatek citové vazby, jako projev přísnosti nebo bezdůvodného sekýrování.¹⁶²

Může se stát, že otec je citově chladný a ke svým dětem nepřístupný. Děti se však i v takové situaci snaží, a to zvláště chlapci, kontakt s otcem navázat. Pokud jsou však i přesto vícekrát odmítnuti, začnou se tomuto kontaktu vyhýbat, protože mají strach z dalších zranění.¹⁶³

Děti mají neobyčejný smysl pro spravedlnost, a proto je důležité, aby rodiče ke všem sourozencům přistupovali stejně a neopomíjet, či nepreferovat jedno z nich. Za tento spravedlivý přístup je odpovědný především otec.¹⁶⁴ „Když se matka zabývá mladším dítětem, má otec šanci navázat hlubší emocionální pouto se starším. Může mu vysvětlit, že se maminka musí věnovat mladšímu, a spolu se starším děckem navázat pouto i s mladším, a učít tak staršího syna nebo dceru dělit se se slabšími o pozornost, čas a lásku, kterou mu rodiče věnují.“¹⁶⁵

3.5.2 Dary otce

Dítě potřebuje být obdarováno od svého otce některými životními dary. Otec

¹⁶⁰ ZOJA L., *Soumrak otců*, Prostor, Praha, 2005, s. 192.

¹⁶¹ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 140.

¹⁶² Srov. tamtéž, s. 140-141.

¹⁶³ Srov. tamtéž, s. 141.

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 143.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 143.

má především dítěti ukázat smysl života. Pokud dá dítěti život a přitom mu neukázal jeho smysl, je to přinejmenším nezodpovědné. Mnozí teenageři, zvláště pak chlapci, nevědí jak se svým životem naložit. Tato životní dezorientace mladých lidí má často svůj počátek ve ztrátě orientace vlastních otců.¹⁶⁶

Další darem, který může otec svým dětem dát, je pocit bezpečí. Děti jsou bytostí psychicky i duchovně křehké, snadno v nich proto vznikne pocit ohrožení.¹⁶⁷ Někdy je těžké stanovit nějaké konkrétní příčiny dětských strachů. První pomocí otce by však měla být zvýšená dávka otcovského zájmu a lásky. „V upřímném a důvěrném kontaktu s potomkem nejde ani tak o slova útěchy a povzbuzení, jako spíše o otcovu přítomnost, tzn. být s ním. Je-li mezi otcem a synem dobrý citový vztah, cítí se mezi kamarády silnější, a to i tehdy, když není nejsilnější fyzicky. Pro uplatnění se mezi kamarády není totiž rozhodující fyzická síla nebo inteligence, ale spíš vnitřní sebejistota a psychická odvaha¹⁶⁸... Otcova odvaha, projevovaná denně při zvládání životních těžkostí, je pro děti (a především pro syny) vzorem a zdrojem jejich odvahy v životních zkouškách. Těžké chvíle v jejich životě se pro ně mohou stát výjimečnou příležitostí, jak se naučit odvážně těmto zkouškám čelit.¹⁶⁹

Dalším darem otce svým potomkům jsou životní rady. Děti si sice někdy na otce, který nešetří poučováním, stěžují, přesto je chápou jako projev zájmu a starostlivosti. Pokud si otec nevšímá a nereaguje na špatné chování dětí, zvláště pak syna, nebo když dokonce takovéto chování schvaluje, vzbuzuje to u dětí nedůvěru a je to pro ně důkazem otcovi lhostejnosti. Synové přijímají rady svých otců ani ne tak pro to, že jsou správné, to totiž ještě nedovedou pochopit, ale spíše proto, že k nim mají důvěru. Když otec dává svým dětem svá ponaučení a rady, měl by mít na paměti, že nejdůležitější je jeho vlastní příklad. Synové se učí žít tím, že sledují život svého otce.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 145.

¹⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 145.

¹⁶⁸ *Tamtéž* s. 146.

¹⁶⁹ *Tamtéž*, s. 147.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 147-149.

3.5.3 Přátelství s dítětem

Základem každého otcovství má být ochota k oběti ve službě dětem. Ta se má projevovat více přátelským doprovázením než přílišnou péčí a usměrňováním. Vzájemná důvěra a přátelství otce s dítětem přetrvává období dětství a dospívání, pokud nebude stát jen na péči a uplatňování převahy, a pokud bude postupně získávat stále více přátelský a partnerský charakter. Jako každé přátelství, tedy i přátelství mezi otcem a dítětem, předpokládá společné zájmy. Takto společně strávené chvíle bývají také nejvhodnější příležitostí k rozhovorům o věcech, které jsou pro děti důležité.¹⁷¹

Co se týče přátelství otce s dcerou, nejsou s vytvářením přátelských vztahů mezi nimi potíže, je-li otec přístupný a citlivý, a vzbuzuje-li tak v dceři důvěru. Toto přátelství může vzniknout spíše na základě citového vztahu, vzájemného zájmu o sebe a ochoty si pomáhat, než na společných intelektuálních a odborných zájmech nebo na tvořivé činnosti. Velice důležitou věcí, kterou může otec dceři dát, je zaručený pocit bezpečí, jenž je pro dívku vstupující do života dospělých velmi potřebný.¹⁷²

Naproti tomu přátelství otce se synem nespočívá ani tak ve vzájemném zájmu o sebe, v pomoci nebo citovém poutu (to muži realizují především ve vztahu k ženám), jako spíše ve společné práci, v intelektuálních, odborných, společenských, politických nebo i náboženských zájmech. Dospívající syn se chce svému otci vyrovnat a především v pubertě dochází mezi nimi k vzájemnému soupeření. Pokud má otec se synem dobrý citový kontakt, nechá ho vyhrát, aniž v tom vidí jakékoli ohrožení své otcovské autority.¹⁷³

Času na vybudování přátelství otce s dítětem je málo. V raném i pozdějším dětství je to syn, kdo různými způsoby usiluje o pozornost, lásku a pomoc otce. Mnohdy to dělá dokonce dlouhodobě a trpělivě. Jakmile však dorůstá, stává se čím dál více nezávislejší a samostatnější, a začne se od svého otce, kterým se cítí být ukřivděn, odtahovat.¹⁷⁴

¹⁷¹ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 150.

¹⁷² Srov. tamtéž, s. 151.

¹⁷³ Srov. tamtéž, s. 151-152.

¹⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 153.

3.5.4 Potřeba fyzické blízkosti

Ve vztahu k dítěti je velice důležitý fyzický kontakt. Jím mu předáváme všechno bohatství emocionálního a duchovního vztahu se vši jeho něžností. Muž by si měl dát pozor, aby fyzický kontakt s dítětem nepřeháněl a příliš se mu svými něžnostmi nevnucoval. Naopak ten kdo má v sobě vůči projevování citů zábrany, by se měl do určité míry snažit svůj odpor překonat, přivinout dítě k sobě a vyvolat v něm pocit přijetí, náklonnosti a emocionální podpory. Aby potomek přijal tato otcovská gesta s důvěrou, musí být citové projevy stabilní, vyrovnané a jemné. V opačném případě by to mohlo vést k tomu, že by se dítě k otci bálo přiblížit.¹⁷⁵

3.5.5 Vyznat se ve světě citů dítěte

Zralé otcovství vyžaduje úctu k citům dítěte. Pro vytvoření pouta s dítětem je vnímavost k jeho citům velmi důležitá. Pokud schází, hrozí nebezpečí, že otec svými tvrdými a nerovnými emocionálními reakcemi potlačí dosud křehké city dítěte.¹⁷⁶

Problém malých dětí spočívá v tom, že své pocity a prožitky nedokážou pojmenovat a tak se rodiče musí mnohdy domýšlet, co chtějí nějakou reakcí nebo chováním vyjádřit. Proto je možné pochopit reakce a emoce dítěte jen za předpokladu hlubokého kontaktu s ním. Otec mu však porozumí jen tehdy, bude-li rozumět sám sobě. Jinak řečeno, do reakcí a pocitů dítěte bude mít vhled, pokud bude rozpoznávat to, co sám vnitřně prožívá.¹⁷⁷

Láska k dítěti se projevuje mimo jiné také respektováním jeho citových projevů – i těch, které mohou rodiče zneklidňovat: zlosti, strachu, závisti, urážlivosti apod. Všechny dětské pocity a prožitky je třeba přijmout, neboť dítě má právo na své city stejně, jako každý dospělý člověk. Děti, které se bojí projevit své negativní pocity, protože by za ně mohlo být potrestány, jsou uzavřené nepřístupné a nedůvěřivé.¹⁷⁸

Velice rozšířenou výchovnou chybou je příliš ukvapené morální hodnocení

¹⁷⁵ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 154-158.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 159.

¹⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 160 – 161.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 162 – 163.

reakcí a chování dítěte. Chceme tak dosáhnout toho, aby dítě své chování změnilo. Reakce a chování malíčkových dětí ještě nepodléhá plnému morálnímu hodnocení, nemají totiž zralé morální vědomí, aby mohly za své reflexy a reakce plně odpovídat. Měly bychom je chápat jako symboly určité dětské zkušenosti, která se za nimi skrývá. Jestliže se dítě nepatříčně chová, měli by se rodiče sami sebe ptát, co jim tím chce sdělit a jaká je souvislost tohoto chování, zvláště když se opakuje, s jejich chováním k němu. Pokud dítě často káráme, nedosáhneme jeho větší morální uvědomělosti, ale spíše pocitu odmítnutí a nespravedlnosti. Rodiče si především musí uvědomit, že základní morální normou je pro dítě především jejich vlastní jednání. Dítě totiž neuvědoměle napodobuje nejčastěji to, co vidí u nich.¹⁷⁹

Pokud ve výchově akceptujeme pocity závidění nebo hněvu dítěte, neznamená to, že je budeme vybízet, aby se těmito pocity řídilo. Přijmout tyto jeho emoce znamená jen tolik, že je milováno nezávisle na tom, jaké je a co prožívá. Rodiče, kteří tak respektují a akceptují pocity dítěte, pak mohou a mají děti vychovávat k úctě k citům jiných osob.¹⁸⁰

Na konec této podkapitoly bych ještě chtěl dodat, že jedním z důležitých umění, které při výchově hodně pomáhá, je otcovský smysl pro humor, který spočívá v umění smát se především sám sobě a ne jiným. Tím otec může naučit dítě získat od sebe a svého chování odstup. Takový smysl pro humor je potřebný hlavně v těžkých situacích.¹⁸¹

3.5.6 Problém autority

V minulosti byla autorita v rodině zaručena společností, dnes je spíše spojena s osobním postojem muže. Otec musí svoji autoritu v rodině vybudovat a ubránit sám. Ve vztahu k dětem ji nezíská tím, že zneužívá své moci nebo děti trestá, ale spíše tím, že je ochoten jim sloužit, že je jim oddán a je jim k dispozici. „I v případě, kdy se muž cítí psychicky slabší, musí o vytvoření své autority usilovat. Jestliže ji v očích dětí nemá, nedokáže jim dát pocit bezpečí, opory a nemůže je učit životní moudrosti.

¹⁷⁹ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 165-166.

¹⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 167.

¹⁸¹ Srov. tamtéž, s. 166-167.

Dítě nebude mít důvěru k otci, k jeho radám a ponaučením, nebude-li pro něho autoritou.“¹⁸²

Otec získává u svých dětí autoritu také svým mužným přístupem k životu. Svým postojem má zakoušet a ukazovat, že těžké okamžiky nás očišťují od nezralosti a otevírají nás k přijetí pomoci od Boha i od lidí. Navíc v nás zkušenost vlastního utrpení probouzí větší citlivost k bližním a k jejich utrpení. Rodiče často podceňují trápení svých dětí právě proto, že sami utíkají před vlastním.¹⁸³

3.6 VÝCHOVA PRO ŽIVOT

Otcovství je krásné, pokud je otec prožívá v harmonickém souznění se svými potomky. Bylo by však nenaplněné, pokud by se nepřipravovalo na život. Tím, že otec dal dítěti život, má spoluzodpovědnost za to, aby tento život byl opravdu životem kvalitním, můžeme říci životem, co nejvíce podle Boží vůle.

3.6.1 Výchova k životu ve svobodě

„Tím, že nás Bůh zahrnuje svou láskou, dělí se s námi také o svou svobodu. Mírou svobody je vždycky míra lásky. Jakou láskou člověk žije, takovou svobodu vytváří.“¹⁸⁴ Lidští otcové, kterým má být Bůh ve všem vzorem, se mají k dětem chovat v duchu svobody a ke svobodě je vést, protože je milují. Existuje tady sice možnost, že ji zneužijí, to ovšem otce v žádném případě neopravňuje k tomu, aby jejich svobodu nespravedlivě omezoval.¹⁸⁵

Velice důležité je, aby svoboda byla spojena s láskou, v opačném případě, by se jednalo o její zneužití, což by vedlo ke svévoli a anarchii. Svoboda by měla být v té míře, kterou děti dokážou unést. Všechna nutná ochranná omezení by jim neměla odpírat tu svobodu, která je nutná k růstu. Pokud však dítě není milováno, nepochopí

¹⁸² AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 171.

¹⁸³ Srov. tamtéž, s. 172-173.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 180.

¹⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 180.

ve skutečnosti podstatu svobody a neumí ji odpovědně užívat.¹⁸⁶

Atmosféra svobody je důležitá mimo jiné k opravdovému, hlubšímu setkání otce s dítětem. V prostředí důvěry a svobody se dítě spontánně ztotožňuje s hodnotami zastávanými otcem a přijímá je za své. Dospívající dítě se často distancuje od hodnotového světa rodičů ne proto, že si těchto hodnot neváží, ale proto, že je bere jako vnučované z vnějšku. Jestliže otec svobodu dítěte respektuje, začne dítě poměrně rychle chápat, že svoboda ani v nejmenším nespočívá v tom, že člověk dělá to, co se mu zlíbí. Jak píše svatý Pavel, svoboda není výzvou, abychom prosazovali sebe, nýbrž projevuje se poslušností a obětavou službou v lásce (srov. Gal 5,13). Aby mohl být otec dětem oporou při užívání této autentické svobody, musí ji najít nejprve v sobě samém.¹⁸⁷

3.6.2 Uvedení dítěte do duchovního života

Duchovní a náboženská zkušenost je pro dítě něčím přirozeným. Důvěřivě přijímá všechny pravdy víry jako samozřejmost, ovšem jen pod podmínkou, že je svědkem stejné otevřenosti k duchovním věcem u svých rodičů. Duchovnímu životu se dítě učí tím, že má účast na duchovním životě otce a matky, podobně jako když se učí chodit a mluvit. Svědectví víry otce má význam především pro syna. Ten totiž u něj hledá potvrzení vlastní totožnosti. Může proto jeho náboženskou vlnost chápat jako určitý projev mužnosti.¹⁸⁸ „Odhlédneme-li od náboženské výchovy ve vlastním smyslu slova, pak tím, co děti nejvíce poznamená, je důslednost otcova života: když vidí, že myslí a jedná jako křesťan nejen v neděli ráno nebo při společné modlitbě, ale za všech okolností. O tom, co je to Kristova láska, je otec poučí nejlépe svým vlastním příkladem.“¹⁸⁹

Náboženské výchově v rodině se věnuje nejčastěji matka a někdy se zdá, že tato výchova spočívá pouze na ni. Příčin je mnoho. Připomeňme, že mnoho otců pracuje mimo svou rodinu a jejich práce je od rodiny vzdaluje. Doma jsou méně často než jejich manželky a proto s dětmi stráví mnohem méně času. Další příčina tohoto stavu

¹⁸⁶ AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 181.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 183-184.

¹⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 185-189.

¹⁸⁹ PONSARDOVÁ CH., *Víra v rodině*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, s. 34.

spočívá v tom, že mnoho otců o své schopnosti být dobrým křesťanským vychovatelem pochybuje. Dítě však potřebuje oba rodiče. Otec s matkou se vzájemně doplňují. Pro dítě je vždy lepší, když se do náboženské výchovy zapojí i muž, třebaže neohrabaně, než když ji zcela přenechá na své sebeschopnější manželce. Musíme si na tomto místě uvědomit, že jediným vychovatelem víry je Duch svatý a my máme „pouze“ plnit své otcovské a mateřské poslání. Otci by měla jeho místo v náboženské výchově poskytnout matka. Některé ženy nedají svým mužům pořádně možnost se do výchovy zapojit a maří, mnohdy podvědomě, každou jeho iniciativu. Ale upřímně řečeno, každý otec by si měl položit otázku: Nevyhýbám se tak trochu zodpovědnosti za náboženskou výchovu svých dětí? Jak se jí mohu sám zúčastnit? Je pravda, že nám život klade mnoho pokušení přenechat vše, co se týká náboženské výchovy, ženám. Praxe však dosvědčuje, že otcové, kteří se náboženské výchově věnují nejvíce, nejsou nutně ti, kdo mají nejvíce volného času, nejlepší či teologické vzdělání, ale jsou to otcové, kteří se pro to rozhodli, protože pochopili, že nikdo – ani jejich žena – nemůže splnit úlohu, která náleží jen jim. Čím bychom měli začít? Určitě každodenní osobní modlitbou. Bez toho vychovat děti ve víře dost dobře nejde. Ani tady není tolik důležité, kolik máme volného času, jako naše osobní rozhodnutí, neboť pokud nejsou okolnosti naprosto výjimečné, mohou všichni otcové setrvat čtvrt hodiny se svým Bohem, přestože, nebo právě proto, že je tento čas tak vzácný. Co se týče společné modlitby, není zcela nutné, brání-li k tomu rozumné důvody, aby se jí otec účastnil každý večer. Je však dobré zavést pravidelně alespoň nějakou společnou modlitbu, například v sobotu večer či v neděli. Ostatní večery se s dětmi může pomodlit matka.¹⁹⁰

Rodiče by si však měli dát pozor a neměli by své potomky nutit k odříkávání modliteb, nebo k vykonávání jiných náboženských úkonů. Pokud se z nějakého důvodu nechtějí modlit, je třeba pozorně zkoumat, proč reagují právě takto. Často se stává, že jejich potíže s modlitbou přenášejí z konfliktních vztahů s rodiči. Pokud je otec příliš přísný a dítě u něj necítí lásku, může si tento obraz promítnout do obrazu Boha Otce. Bůh pak vypadá jako náročný táta, přísný soudce nebo policajt, který dítě jen kontroluje.¹⁹¹ Naproti tomu „dítě, které rodiče milují, je důvěřivé. Důvěra je

¹⁹⁰ Srov. PONSARDOVÁ CH., *Víra v rodině*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, s. 31-34.

¹⁹¹ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 188.

jakoby jeho přirozený stav. Pokud není nějak dramaticky zklamána, rozvíjí a prohlubuje se. Později dokáže mladý člověk důvěřovat nejen rodičům, ale i učitelům, kněžím, kamarádům, příteli, chlapci – dívce, do kterého nebo do které se zamiluje. Transformace důvěry k rodičům v důvěru k Bohu probíhá u dítěte spontánně.¹⁹²

Velikým svědectvím lásky a starostlivosti rodičů je každodenní modlitba za své potomky. Je to důležitý způsob, jak je doprovázet na jejich cestě života z víry. Modlitba je důležitá mimo jiné i z toho důvodu, že čím více děti dorůstají, tím menší mají na ně rodiče přímý vliv.¹⁹³

3.6.3 Setkání s dítětem na poli tvořivé práce

Chlapci rádi vykonávají společné práce se svými otci. Pro chlapce přitom není podstatné samo vykonávání společné práce, ale především jeho setkání s otcem při ní. Jinak řečeno vše, co otec dělá, syna zajímá. Tento zájem vychází ze vzájemného citového vztahu. Otcové by proto měly své syny ke společným pracím přibírat. Tím, že jsou spolu, naučí se jeden druhému rozumět. Práce dětí by však neměla být chápána jako jakési přisluhování svým rodičům. V opačném případě by se cítily využívány. Jejich práce má být společné vytváření něčeho, co slouží všem.¹⁹⁴

Rodiče by se měly zajímat o práci svých potomků. Otcové se mají zajímat, jak se učí a projevit jim své uznání a pochvalu, popřípadě pochopení. Někdy se však děti mohou zdát lenivé. Příčinou jejich lenosti může být právě malý zájem rodičů o jejich práci. Děti se pak cítí otrokem svých povinností.¹⁹⁵

3.6.4 Výchova k radosti ze života

Naše prvotní povolání je povolání k životu. Máme přijmout život jako Boží dar a být schopni podělit se o něj s jinými. Podstatou otcovství a mateřství je

¹⁹² AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 191.

¹⁹³ Srov. tamtéž, s. 192.

¹⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 205-206.

¹⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 208-209.

předávání života. Zároveň je velikým úkolem dnešního otce naučit děti vážit si vlastního života, angažovat se v něm a rozvíjet ho, aby mohly vychutnat smysl, cíl a pravou radost z něho. Pokud je otcův život poznamenaný depresí, hněvem a požívačností, vrhá často na život dítěte stín, především na život syna. Pokud dítě vidí vzájemnou lásku, dobrotu a vlídnost rodičů, pochopí, jak je život dobrý a krásný, a nikdo ho o tom nemusí přesvědčovat.¹⁹⁶

Láska, ze které se rodí životní radost, vyžaduje často velký vnitřní i vnější boj. Otec má naučit svého syna bojovat a s radostí přemáhat vlastní slabosti. Také jej má naučit soutěžit s kamarády, aby uměl vyhrávat, ale i prohrávat. To, jak chlapec umí přijímat porážku, často vypovídá o jeho síle víc, než jeho výhry.¹⁹⁷

3.6.5 Trestání dítěte

Pokud dítě trestáme, neměli bychom to brát jako nejlepší výchovnou metodu. Trestání je přípustitelné jen jako nutné zlo. Má totiž samo o sobě negativní charakter, a není pro dítě pozitivní motivací. Může mu být leda výstrahou a pomocí, aby si uvědomilo hranice své morální odpovědnosti a nepříjemné následky při jejich překročení. Pokud se dítě nechová správně, má to často svůj emocionální a morální podtext: často je bezradným voláním o pomoc adresovaným rodičům, především otci.¹⁹⁸ „Jestliže se dítě něčím proviní, musí s ním otec co nejdříve upřímně promluvit a pomoci mu poznat míru jeho viny a osobní odpovědnosti. K takovému poznání by však nedospělo v atmosféře obviňování a podezíravosti... Pro dialog s ním je podstatné přikládat víru tomu, co říká. Zdá se, že je lepší nechat se svou ratolestí oklamat, než ztratit přílišnou podezíravostí jeho důvěru na mnoho let, možná na celý život.“¹⁹⁹

Pokud dítě trestáme, musíme jej přesvědčit, že trest neznámá odmítnutí jeho osoby nebo nějakou mstu. Proto by si, zvláště otcové, měli dát pozor, aby netrestali své děti v zápalu hněvu. Trest má mít pedagogický charakter. Na jedné straně má ukazovat negativní následky nesprávného chování, na druhé straně napravuje škody

¹⁹⁶ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 219-221.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 224-225.

¹⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 226-227.

¹⁹⁹ *Tamtéž*, s. 228.

špatným chováním způsobené.²⁰⁰

Někdy se stává, že děti jsou neposlušné jen proto, aby si jich rodiče všimli a projeví jim více lásky. Trest dítě nepolepší, to může učinit jen láska, se kterou bude udělen. Pokud dítě přijímá a chápe trest jako oprávněný, je pro něj projevem skutečného zájmu rodičů a dává mu pocit bezpečí.²⁰¹

Rodiče by si měli dát pozor, aby netrestali své děti emocionálně, to je užíváním svých citů jako trestu či odměny. Asi k největším omylům patří trestat dítě za špatné chování emocionálním odmítnutím. Láska k dětem musí být nezištná a nemůže být závislá na jejich chování. Co se týče tělesných trestů, musíme zdůraznit, že snižují vědomí vlastní hodnoty, a děti, které jsou, nebo byly fyzicky trestané, často propadají komplexu méněcennosti.²⁰²

Na závěr této podkapitoly musíme ještě říci, že otec může se svými ratoletmi vždycky navázat přátelský dialog. To bývá nejlepší způsob, jak napravit chyby minulosti. Na to, aby se s potomky snažil vytvořit pevnější pouto, není nikdy pozdě.²⁰³

3.6.6 Sexuální výchova dítěte

Sexuální výchova dítěte má být především v rodině. Její přenesení do školy je projevem určitého ústupku rodičů, kteří tuto povinnost zanedbávají. Rodiče nemohou ponechat sexuální výchovu svých dětí náhodě. Jejich sexuální výchova je totiž okolím ohrožena – kamarádi, média... Rodiče mají sexualitu svým dětem představit především jako nádherný Boží dar, se kterým jsou spojeny i důležité a obtížné úkoly. Pokud děti otci a matce důvěřují, samy se ptají na otázky a pochybnosti, které v nich v této oblasti vznikají.²⁰⁴

Rodiče by měli svým dětem odevzdat poznatky o lidské sexualitě, spolu se svou vděčností za tento dar, zdravým, citlivým a věku přiměřeným způsobem, aby i ony dokázali s vděčností přijmout a rozvíjet zodpovědnost za vlastní sexualitu. Když

²⁰⁰ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 229.

²⁰¹ Srov. tamtéž.

²⁰² Srov. tamtéž, s. 231

²⁰³ Srov. tamtéž, s. 232.

²⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 210-212.

mluvíme o zdravém způsobu, myslíme tím pravdivě odpovídat na jejich otázky; poskytnout jim vyvážený pohled na všechny aspekty sexuality: biologický, psychologický, morální, společenský; představit jim sexualitu jako nástroj lidské lásky dvou lidí, muže a ženy, díky kterému také mohou darovat nový život. Citlivý způsob znamená respektovat prožívání vlastní sexuality dítěte již od útlého věku. Ta je součástí sféry jeho osobní intimity, kterou je třeba s úctou respektovat a rozvíjet ji k zodpovědné svobodě. Zdravá sexuální výchova to respektuje u dětí i u rodičů, bez toho, že by oblast sexuality nepřiměřeně tabuizovala. Věku přiměřený způsob pak vychází především z otázek potomků, které však vznikají jen v atmosféře vzájemné důvěry. Při odpovědích dítě (nebo dospívajícího) nezahrnujeme zbytečně velkým množstvím informací, stačí vyčerpat otázku a jemně se zeptat zda mu to stačí.²⁰⁵

Pro přijetí vlastní pohlavní identity a pro pozitivní postoj k vlastní sexualitě je velmi důležité, jak dítě vnímá vztah svých rodičů, zda se mají rádi a dají si to i najevo. Děti by však neměly být svědky intimního chování svých rodičů, přesto uctivé taktní projevy něžnosti mezi nimi se pro ně mohou stát závažnou výpovědí o jejich vzájemné lásce.²⁰⁶ Dítě dokáže rozlišit i bez verbálních projevů, zda je vztah mezi rodiči láskyplný nebo napjatý či dokonce nepřátelský. Pokud je vztah mezi rodiči otevřeně nepřátelský, potomek to nese velmi bolestivě a velmi ho to na duši zraňuje. Říká se, že otec dává dětem to nejcennější, když miluje jejich matku, v opačném případě je okrádá o to nejcennější.

Citová výchova láskou a příklad láskyplného spolužití rodičů je pro dítě tou nejcennější „sexuální výchovou“. Nikdo jiný ji nedokáže dělat tak dobře, jako rodiče a to právě díky citovému poutu a jejich přirozené autoritě. Když rodiče na tento základ přidají také, jak jsme již výše zmínili, věku přiměřené a pravdivé poučování dítěte, obvykle na základě jeho otázek, vytvoří se v něm zdravý obraz o lidské sexualitě, který ani komerční masmédiá, ani otrlejší vrstevníci nedokážou narušit. Rodiče tak mají největší možnost ovlivnit dospívající v jejich rozhodování.²⁰⁷

Co se týče role otce, ta se v době synova dospívání „rozhodně neomezuje jen

²⁰⁵ Srov. LENCZOVÁ T. a spol., *Ako to povieme našim deťom?*, Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, Bratislava, 2008, s. 13-14.

²⁰⁶ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 216.

²⁰⁷ Srov. LENCZOVÁ T. a spol., *Ako to povieme našim deťom?*, Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, Bratislava, 2008, s. 20-21.

na snahu předat mu vhodné informace z oblasti psychosexuálního vývoje. Musí uplatnit svou autoritu i při formování jeho základních názorů a postojů týkajících se manželství a otcovství. Právě pod jeho vlivem si má syn vytvářet svůj svět mužských hodnot, svůj vztah k ženám a názory na sexuální život.²⁰⁸

Velice důležité je umět ukázat dětem také, jak lidskou sexualitu vidí Bůh a s jakým záměrem ji stvořil. Jak už jsme mnohokrát a mnoha způsoby v této práci zmínili, Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k obrazu věčné lásky a musíme zdůraznit, že ho stvořil jako muže a ženu (srov. Gn 1,27). Vztah muže a ženy má tedy odrážet lásku Boha. Zvláště pak vzájemnou lásku osob v Trojici. Pravá láska je plodná. Láska mezi Otcem a Synem plodí třetí Osobu Ducha svatého. Také láska mezi manželi je povolána k tomu, aby nezůstala jen pro sebe, ale aby se darovala dále, především pak, aby darovala život. V Novém zákoně pak Ježíš potvrzuje a prohlubuje chápání lidské sexuality a vztahu muže a ženy. Podtrhuje nerozlučitelnost a vzájemnou věrnost manželů (Mt 19,4-6). Základem každého vztahu je pak jeho nové přikázání: jako jsem já miloval vás i vy se milujte navzájem (Jan 13,34b).²⁰⁹

Na této důležité povinnosti rodičů předat dětem poznatky o lidské sexualitě se během věků nic nemění, jen se postupem času mění prostředí, ve kterém se tento úkol má plnit. V závislosti na charakteru tohoto prostředí rodiče potřebují více komunikovat s potomky o jejich problémech a jejich názorech na tuto oblast. Když rodiče s úctou a láskou předávají své názory, ale i své životní postoje a chování, děti vnitřně přijmou jejich autoritu a zohlední jejich životní moudrost také ve svém životě.²¹⁰

3.6.7 Výchova k odpovědnému otcovství

Velmi často můžeme slyšet, že je málo mladých mužů připravených k odpovědnému otcovství. Abychom se dostali k podstatě tohoto problému, musíme

²⁰⁸ Srov. AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, s. 215.

²⁰⁹ Srov. LENCZOVÁ T. a spol., *Ako to povieme našim deťom?*, Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, Bratislava, 2008, s. 18-19.

²¹⁰ Srov. LENCZOVÁ T. a spol., *Ako to povieme našim deťom?*, Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, Bratislava, 2008, s. 14.

si nejprve ujasnit, co je vlastně proces výchovy. Výchova v rodině je zejména spolubytí spřízněných osob. Je to vzájemné působení dětí a rodičů. Podstatný vliv zde má vlastní zkušenost z původní rodiny, kde zkušenosti a vzpomínky působí jako vzor. Jinak řečeno, rodič se ke svému dítěti chová podobně, jako jeho rodiče. Někdy, pod dojmem negativních a traumatizujících zážitků z vlastního dětství, se naopak snaží radikálně změnit svůj styl jednání s partnerem i s vlastními dětmi. Na výchově se dále podílí tradice, úroveň vzdělání, kultivovanost rodičů a především jejich osobní zralost. Často se mluví o třech pilířích úspěšné výchovy. Jsou to: dostatek lásky a blízkosti, uvádění do řádu a pořádku a zdravá náročnost na dítě. Výchova výrazně formuje tzv. obsah osobnosti dítěte, tedy ty rysy a styly chování, které realizují vztah dítěte k sobě, k druhým, k světu a hodnotám. Zde působí silně rodičovské pojetí výchovy, to, jaké mají názory na její cíle (tedy co, respektive koho chtějí z dítěte mít), metody a prostředky (jak těchto cílů dosáhnout).²¹¹

Z výše řečeného vysvítá, že otcové mají značný vliv na vytváření osobnosti svých synů. Ovlivňují tak i jejich budoucí otcovství. Mezi otcem a synem bývá v procesu výchovy mnoho konfliktů, které často pramení z nedorozumění. Syn si myslí, že ho otec omezuje, otec to však dělá proto, neboť je přesvědčen, že si syn svým chováním škodí. Velice důležitý je v této situaci dialog, kdy se vyjasní stanoviska i dobrá vůle na obou stranách. Správně porozumět vztahu otec – syn je důležité především pro muže, neboť právě oni obě tyto role ve svém životě prožívají.

Mnoho významných mužů, kteří pozitivně promluvili do dějin lidstva, bylo značnou měrou formováno svými otci. Na druhé straně můžeme vidět i opačné případy u mužů, kteří fungující a milující otce neměli. Také dnešní otcové, kteří jsou poznamenáni a zraněni tvrdým jednáním svých otců, jednají se svými syny tvrdým způsobem a často zneužívají osobní síly. Kvalitnější, láskyplné otcovství by mohlo pomoci odstranit mnoho problémů lidstva užíváním drog počínaje a různými formami násilí konče. Otcové slouží svým synům jako hlavní vzory jejich budoucích životních rolí. Pozorně je sledují a hledají u nich návody, jak vystupovat ve svých nastávajících životních rolích, zvláště v roli otců. Synové se se svými otci do jisté míry ztotožňují. Například podle toho jak se otcové chovají ke své ženě, přebírají od nich synové styl

²¹¹ Srov. SMAHEL R. *Výchova k odpovědnému otcovství*, www.Meritnet.cz/Smahel.

chování ke své budoucí manželce.²¹²

Podívejme se nyní, jaké vlastně existují základní typy otcovských stylů. „Styl každého otce je výslednicí různých socio-ekonomických a kulturních faktorů. Je velikou měrou vytvářen vtištěním chování jeho otce jako modelu pro vlastní roli. Na vývoji se také podílí specifické rysy osobnosti a další vrozené a získané vlivy.“²¹³ Charakterizujeme tedy tyto typy otcovských stylů:

a) dvojník

Takovýto otec dává přednost potřebám svého syna před potřebami vlastními. Je schopen vcítit se do jeho citů, jako by byly jeho vlastní. Může se stát tzv. dvojníkem svého syna. Tento způsob lásky, který vyžaduje intenzivní empatii a schopnost přesně převzít roli syna v citově závažných situacích, může mít i negativní vliv a to tím, že dítě příliš chrání před pocití zklamání z neúspěchu. Syn potřebuje pro svůj zdravý vývoj někdy prožít i prohru. Další nebezpečí je v tom, že synovi velmi záleží na tom, aby splnil očekávání svého otce. Důsledkem přílišné identifikace s otcem je pak snaha uspět za každou cenu. To může vést k celé řadě neúspěchů. Nesprávně milující otec – dvojník prokazuje svému synu, i přes svou lásku, špatnou službu, neboť mu brání v rozvoji jeho identity a umění se poprat s opravdovým životem.

b) kamarád

Mnozí otcové se snaží být svému synu spíše kamarádem. Zachází se svým synem jako s vrstevníkem a nezajistí si u něj autoritu, ani mu nenabídne dostatečně působivý otcovský model, který by syn mohl napodobit. Sám nic nenařizuje a víceméně plní vůli své ženy. Působí spíše dojmem dalšího dítěte v rodině, a proto se nemůže stát v žádném případě vzorem.

c) machr

Takový otec má přehnanou představu o významu mužnosti. Jeho osobní mužnost a identita je spjata s výkonem jeho syna. Svůj vztah k němu chápe jen jako prodloužení vlastního já. Naprosto ovládá život svého syna a tak uspokojuje své sobecké potřeby. Synové těchto otců se pak vyznačují třemi typy osobností. Syn je buď dokonalá kopie, otcí se zcela podřizující, nebo naopak otevřeně rebelující, jež

²¹² Srov. SMAHEL R. *Výchova k odpovědnému otcovství*, www.Meritnet.cz/Smahel.

²¹³ *Tamtéž*.

reaguje negativně na vše, co si otec přeje, nebo je pasivně agresivní, tedy navenek poslouchá příkazy svého otce a jeví se klidně, ale vevnitř překypuje nenávistí.

d) psychopat

Tyto typy otců nemají schopnost běžných emočních vztahů. Nevšímají si práv a pocitů druhých lidí. Mohou mít omezené sociální vědomí. S lidmi často jednají jen kvůli vlastnímu prospěchu, přičemž s nimi manipulují. Nejsou schopni se vzdát okamžitého potěšení ve prospěch vzdálenějších cílů. Je u nich také typické lhaní pro dosažení osobních výhod. Dovede sice rozeznat dobro a zlo, ale ve svém chování se tím neřídí. Má omezené vědomí odpovědnosti ve vztahu ke všem lidem, tedy i synovi – nezajímá se o něj.

e) sobec

Sobecký otec vnímá lidi jako prostředky k dosažení vlastních cílů. Děti ho nezajímají. Čas raději vynaloží k dosažení vlastního úspěchu. Svě jednání si dokáže i rozumově zdůvodnit. Řekne si: „Dělám to pro rodinu“. Jediné pozitivum u takto jednajícího otce je v tom, že si své špatné jednání může uvědomit a během výchovy svých dětí postupně změnit.²¹⁴

Aby se chlapec jednou mohl stát dobrým otcem, musí v něm být vypěstovány jisté dobré vlastnosti, které by mu umožnily zdravou seberealizaci. Jsou to vlastnosti jako nezávislost, vnitřní síla a schopnost vést druhé. Stává se, že někteří muži nikdy ze synovské role nevyrostou. Bývají pak závislí na své ženě a vyžadují stálou péči. Podobně pak budoucí otce vychovávají i ze svých synů. „Synové egocentrických, psychopatických nebo krutých otců – machrů mohou v některých případech zůstat po celý život syny, neboť se nechtějí stát takovými lidmi, jakými jsou jejich otcové. Život jim neposkytl příležitost naučit se hodnotné otcovské roli. Nemohou se identifikovat se svými otci, sami se nenaučí efektivnímu otcovství, a proto se obvykle synovské role nezabaví. Otcovský styl je determinován mnohými dynamickými faktory, ovlivňujícími mužskou osobnost. Synové kvalitních otců se vesměs stávají také silnými, milujícími otci, a podobní budou i jejich synové. Synové negativně působících otců, jsou-li schopni objektivního náhledu a sebezpytování, silného pocitu

²¹⁴ Srov. SMAHEL R. *Výchova k odpovědnému otcovství*, www.Meritnet.cz/Smahel.

lásky a soucítění, mohou přerušit řetěz negativního působení svých předků.²¹⁵

3.6.8 Výchova k odpovědnému manželství a rodině

K výchově k odpovědnému otcovství patří také výchova k odpovědnému manželství a rodině. I zde bude hrát významnou roli příklad rodičů. Jak jsme již zmínili výše, vzdálenější příprava na manželství začíná již v dětství správnou rodinnou výchovou. Ta má za úkol v dětech pěstovat smysl pro pravé lidské hodnoty a to jak v osobních, tak i společenských vztazích, a také naučit se správně chovat k opačnému pohlaví.²¹⁶

Jako příklad pro budoucí manželství bude nejlepší, když sama rodina si bude plnit své úkoly. Ty jsou v zásadě určovány láskou. Rozlišujeme čtyři všeobecné úkoly rodiny: vytvoření osobního společenství, služba životu, účast na vývoji společnosti a účast na životě a poslání církve.²¹⁷

Prvním úkol rodiny je tedy **vytvoření osobního společenství**. Základem a silou společenství je láska. Bez lásky nemůže rodina žít a uskutečňovat se. Můžeme také říci, že člověk nemůže bez lásky žít. V jeho životě by mu chyběl smysl, kdyby lásku nepoznal, nezakusil a neměl by na ni živou účast. Láska mezi mužem a ženou v manželství a v širší podobě mezi všemi členy rodiny je vede k stále hlubšímu společenství, jež je základem manželského a rodinného života.²¹⁸

První společenství je to, které se vytváří a rozvíjí mezi mužem a ženou. Má kořeny v přirozeném doplňování se a je živeno osobní vůlí manželů sdílet se o celý svůj život. K tomu, aby manželé postupovali ke stále plnějšímu sjednocení – sjednocení těl, povah, srdcí, myšlenek, vůle a duší, dostávají při svátostném uzavření sňatku dar Ducha svatého.²¹⁹

Pro manželské společenství je důležitá nejen jednota, ale také nerozlučitelnost, neboť důvěrná jednota dvou osob, které se sobě vzájemně odevzdávají, jakož i dobro dětí, úplnou manželskou věrnost a jednotu vyžadují. „Nerozlučitelnost manželství, které má své kořeny v osobním sebeodevzdání a kterou vyžaduje dobro dětí, nalézá

²¹⁵ SMAHEL R. *Výchova k odpovědnému otcovství*, www.Meritnet.cz/Smahel

²¹⁶ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, Zvon, Praha, 1993, s. 70.

²¹⁷ Srov. tamtéž, s. 23-24.

²¹⁸ Srov. tamtéž, s. 24.

²¹⁹ Srov. tamtéž, s. 24-25.

svou poslední pravdu v plánu, který Bůh oznámil ve zjevení: Bůh chce a daruje nerozlučitelnost manželství jako plod, znamená a požadavek absolutně věrné lásky, s jakou Bůh vychází vstříc člověku a Kristus církvi.²²⁰

Manželské společenství je základem pro větší společenství rodiny. Všichni členové rodiny mají úkol, podle svých darů, stále budovat společenství osob, tak aby se rodina stala školou plnějšiho lidství. To se děje vzájemnou službou a láskou, sdílením dober, radostí i strastí. To si ovšem od každého často žádá velkou míru sebezáporu a obětí. Křesťané by proto měli využívat daru svátostí, ve kterých mohou načerpat sílu a milosti k tomu potřebné.²²¹

Pokud se má rodina stále více stávat jednotou a společenstvím osob, musí s láskou bez výjimky uznávat u každého svého člena jeho důstojnost osoby a živého obrazu Božího a jako takového jej respektovat.²²²

V manželství a rodině je muž povolán k tomu, aby plně prožíval svůj dar a úkol manžela a otce. Má mít hlubokou úctu ke své ženě i ke svým dětem. „Láska k ženě, která se stala matkou, a láska k dětem, jsou pro muže přirozenou cestou, aby pochopil a uskutečnil své otcovství... Protože muž ukazuje a napodobuje na zemi otcovství Boží, je povolán, aby zaručoval rovnoměrný vývoj všech členů rodiny. Této úloze dostojí velkodušnou odpovědností za život počatý pod srdcem matky pečlivější spoluúčastí na výchově, prací, která nepoškozují pevnou soudružnost rodiny, nýbrž ji podporuje, živým svědectvím zralého křesťanského života, v němž účinně uvádí děti do živé zkušenosti s Kristem a církví.²²³

Dalším důležitým úkolem rodiny je **služba životu**. Bůh povolává muže a ženy, aby měli svým svobodným a odpovědným spolupůsobením při předávání daru lidského života zvláštní účast na jeho lásce a moci jako Stvořitele a Otce: „Bůh jim požehnal slovy: Plodte a množte se... (Gen 1,28). Je tedy základním úkolem rodiny sloužit životu a podle požehnání Stvořitele, plozením předávat dál Boží obraz od člověka k člověku. Plodnost manželské lásky se však neomezuje jen na plození dětí, ale ještě více se rozšiřuje a obohacuje všemi plody mravního, duchovního a nadpřirozeného života.²²⁴

²²⁰ JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, Zvon, Praha, 1993, s. 26.

²²¹ Srov. tamtéž, s. 27-28.

²²² Srov. tamtéž, s. 28.

²²³ Tamtéž, s. 31-32.

²²⁴ Srov. tamtéž, s. 34.

Poněvadž rodiče předávají život, mají právo a povinnost své děti vychovávat. Mají vytvořit takové prostředí oživované láskou a úctou k Bohu a lidem, aby celá výchova dětí byla jím proniknuta. Je dobré na tomto místě připomenout, že rozhodujícím prvkem, který přímo umožňuje výchovný úkol rodičů, je otcovská a mateřská láska.²²⁵

Neméně důležitou úlohou rodiny je **účast na společenském rozvoji**. Bůh určil manželský svazek za původ a základ lidské společnosti. Rodina, které je manželství základem, se tak stává první životodárnou buňkou společnosti. Vyplývá tedy z její povahy a povolání, že se nesmí uzavírat do sebe, ale musí být otevřená jiným rodinám a společnosti, a takto přijímat svůj společenský úkol.

Již samotná zkušenost rodinného společenství a účast na něm může být prvním a základním přínosem pro společnost. Členové rodiny se zde mají naučit nezištného obětování a respektování důstojnosti druhého, což se pak odráží i ve vztazích k ostatním lidem. Dále by se rodiny měly věnovat různým společenským úkolům, především službě chudým, a vůbec všem lidem v životních situacích, ve kterých nemůže dostatečně pomoci veřejná sociální péče. Má rovněž za úkol projevovat se v politickém jednání. Každá rodina by měla totiž cítit odpovědnost za přeměnu společnosti.²²⁶

Účast rodiny na životě a poslání církve patří k základním úkolům křesťanské rodiny. Křesťanská rodina je takto povolána sloužit budování Božího království v dějinách. Má sloužit církvi i společnosti a mít účast na prorockém, kněžském a královském poslání Krista a jeho církve. Prorocký úkol rodina naplňuje tehdy, když přijímá Boží slovo a předává je dál. Tím se postupně, každý den více, stává společenstvím věřícím i víru hlásajícím. Rodina se má stát prostředím, kde se předává a z něhož vyzáruje evangelium.²²⁷ Hlásání evangelia a jeho přijetí ve víře pak dosahuje své plnosti ve svátostech. Křesťanská rodina náleží k církvi a ke kněžskému lidu. Skrze svátost manželství, ze které čerpá sílu, je povolána a zavázána k dialogu s Bohem, a to prostřednictvím svátostného života, obětováním svého života a modlitbou. To je kněžský úkol křesťanské rodiny, který musí uskutečňovat v těsném spojení s celou církví. Přijetí Božího slova a jeho slavení a vyznávání

²²⁵ Srov. JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, Zvon, Praha, 1993, s. 43.

²²⁶ Srov. tamtéž, s. 49-51.

²²⁷ Srov. tamtéž, s. 56-58.

ve svátostech a v modlitbě se musí uplatňovat praktickým životem, podle daru a nového přikázání lásky. Osobní působení Ducha svatého vede a povzbuzuje křesťanskou rodinu, aby uskutečňovala životem svou službu lásky k Bohu a k bratřím. A tak po vzoru Krista, který svou královskou moc projevuje tím, že se stává služebníkem lidí, plní svůj královský úkol a sdílí s ním vnitřní i vnější postoj služby lidem.

3.7 SVATÝ JOSEF

Už jsme se mnohokrát v této práci zmínili o Bohu Otci jako vzoru každého autentického otcovství (stejně jako mateřství). Nyní, na závěr této kapitoly, bych se chtěl krátce zmínit o svatém Josefu, který svým životem ukazuje zdárný příklad toho, jak se má vzor Božího otcovství aplikovat v konkrétním životě. Mezi lidmi je velikým vzorem otce v rodině svatý Josef a právě o něm bych se chtěl zmínit na závěr této podkapitoly.

I přesto, že jeho otcovství není dané plozením potomstva, má plnou autentičnost otcovství a otcovského poslání v rodině. Když Slovo přijímá člověčenství, přijímá vše co je lidské, zvláště pak rodinu jako první rozměr jeho přebývání na zemi. V této souvislosti bylo rovněž přijato Josefovo otcovství. To potvrzují i Mariina slova. Ta, která věděla, že Ježíš byl počat z Ducha svatého, o Josefovi říká „tvůj otec“ (Lk 2,48).²²⁸

Josef Ježíše vychovával, naučil ho Zákonu i řemeslu a taky mu poskytl materiální zajištění – jídlo, šaty, domov. Můžeme říci, že se Josef mohl považovat za otce opravdu výjimečného dítěte. Přesto se necítil být zproštěn výchovného poslání, které mu náleželo. Josef přijímá zcela Boží vůli a to i ve věcech nečekaných a nepochopitelných. Můžeme vzpomenout přijetí již těhotné Marie za manželku (Srov. Mt 1,20-24), nebo překážky, kterým musel čelit v době Ježíšova narození (Srov. Lk 2,1-7), které měly svůj vrchol v útěku do Egypta (Srov. Mt 2,13-14).

²²⁸ Srov. Apoštolská exhortace *Redemptoris Custos*, Jan Pavel II., 15. května 1989. čl. 21. In PONSARDOVÁ CH., *Víra v rodině*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, s. 34-36.

Ukazuje tak všem otcům, jak (přesto, že je dobré plánovat a spravovat své záležitosti dobrého otce rodiny) je mnohem důležitější se umět toho všeho zříci, pokud se jedná o následování Boží vůle, ať se zdá být jakkoli nepochopitelná. Nemusíme se v tomto případě znepokojovat, neboť Bůh sám ví, co každý z nás potřebuje a co potřebuje každá rodina.

Josef byl pokorný a spravedlivý člověk. Věděl, že není jeho zásluha, že právě on byl vyvolen za otce Božího syna. Je dost možné, že se cítil slabý a nehodný na úkol, který mu byl svěřen. Nikde však z jeho úst neslyšíme slova „já tohle nedokážu“. Neopírá se totiž o své síly, neboť vše očekává od Boha a s důvěrou koná vše, co po něm chce. Josef nám svým životem ukazuje, že stačí pokorně plnit své každodenní povinnosti, neznepokojovat se tím, co neumíme, ale ve všem se spoléhat na Boha.²²⁹

V této kapitole jsme se pokusili podrobněji podívat na lidské otcovství. Mohli jsme vidět, že krize, ve které se v současné době nachází, není beznadějnou tragédií, ale šancí pro to, aby se otcovství stalo v jistém smyslu více autentické, než otcovství minulosti. To bude ovšem vyžadovat účast každého otce na svém osobním zrání. Jen zralý muž bude schopný vytvořit správně fungující rodinu a připravit své děti na budoucí život. To vše samozřejmě ve spolupráci s Boží milostí a nasloucháním Božího hlasu tak, jak se o to snažil i svatý Josef.

²²⁹ Srov. PONSARDOVÁ CH., *Víra v rodině*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, s. 34-36.

ZÁVĚR

Téma otcovství jsme se pokusili prostudovat z různých úhlů pohledu. Závěrem bych chtěl shrnout myšlenky, které mě během mého studia tohoto tématu nejvíce zaujaly a které považuji za nejdůležitější.

Řekli jsme, že člověk je stvořen k Božímu obrazu. Jinak řečeno, Bůh je pro člověka základním vzorem jeho bytí a je tedy i vzorem otcovství. Nemůžeme si sami vytvořit představu, jak má vypadat naše otcovství, ale je to Bůh, který je mírou každého otcovství. Tento Bůh je pak definitivně zjevený Ježíšem Kristem, kterého se máme snažit následovat. To je pak možné jedině v síle Ducha svatého, který nám byl dán.

Ukázali jsme si, jak nám Boha charakterizuje Bible. Bůh je podle ní především Láska – nemyslí jen a jen na sebe, ale chce pro každého dobro. To se projevuje především jeho nekonečným milosrdenstvím, starostlivostí a štědrostí, jeho soucitem, něhou a slitováním. Ve své lásce nikomu nestraní, ale miluje všechny stejně. Navíc je v této své lásce naprosto nezištný. Písmo nám dále ukazuje, že Bůh je na jedné straně Bohem celého národa, na druhé straně je také pro každého Bohem osobním. Svou lásku tedy věnuje celé lidské rodině, ale zároveň každému jednotlivci zvlášť.

Dále jsme se zaměřili na otcovství duchovní a mohli jsme vidět, že duchovní otec se účastní otcovství Božího především proto, že je plodný v Duchu. Jeho otcovství se vztahuje na plození Krista v lidských srdcích. Je nástrojem a znamením otcovství Božího. Velice důležitá je jeho průhlednost směrem k Bohu. Jeho věrohodnost je především v tom co dělá, než v tom co říká. Duchovní otec by proto měl žít v hlubokém spojení s Kristem a upřímně se snažit jej následovat, neboť právě jeho vztah k Bohu je pro duchovního syna rozhodující. Měl by mu tak pomoci, aby se ve svém myšlení doslova přerodil a přestal uvažovat a žít v nesvobodném postoji k Bohu i k sobě. V neposlední řadě by měl svého duchovního syna provázet modlitbou, v srdci se s ním spojovat a modlit se s ním. Duchovní otec nesmí nikdy zapomenout na to, že je jen služebník.

V závěru druhé kapitoly jsme se zmínili o formaci duchovních otců. Zaměřili jsme se především na seminární formaci jako jakýsi vzor této formace a upozornili

jsme, že na prvním místě je to rodina a náš vztah k matce a otci, který je nezastupitelnou školou duchovního otcovství.

V kapitole věnované postavení a úloze otce v rodině jsme poukázali na současnou krizi otcovství, která však ve svém důsledku může být pozitivní tím, že může zmobilizuje k hledání jejich mužské a otcovské identity, a současné otcovství tak může být v jistém smyslu autentičtější než otcovství minulosti.

Dále jsme uvážili, jak je důležitá zvláště pro budoucího otce (i když samozřejmě nejen pro něj) účast na osobním zrání. Jak je důležitá příprava na manželství a budoucí otcovství. A především jsme zdůraznili, že pro muže je objevit obraz Boha jako otce tím nejdůležitějším, na čem může vystavět vědomé, odpovědné a zralé povolání k lásce manželské a rodičovské.

Co se týče podkapitol věnovaných vztahu otce k dítěti a výchově, za zmínku stojí především důležitost času a pozornosti věnované dětem, které jsou pro budování vztahu mezi otcem a dítětem nezbytné. Další důležitou skutečností je fakt, že základem každého otcovství má být ochota k oběti ve službě dětem. Tato služba se pak projevuje výchovou pro život, která by měla být co nejvíce v souladu s Boží vůlí. Mělo by tedy jít o výchovu v radosti a ve svobodě dětí Božích k plnění budoucích životních rolí.

Poté, co jsme si připomněli nejdůležitější myšlenky v textu, nastává vhodná příležitost odpovědět na otázky, které jsme si položili v úvodu. Jen krátce připomeňme, že to byly otázky: zda existují nějaká kritéria, podle kterých by se měl dobrý otec řídit. Pokud ano, tak jaká to jsou a jaký by měl být dobrý otec v dnešní době? Dá se na toto povolání nějak připravit?

Jak jsme v textu naznačili, být v dnešní době dobrým otcem není snadné. Tento úkol ovšem nebyl snadný v žádné době. Výhodou současnosti je paradoxně krize, ve které se otcovství nachází, a která nutí každého zodpovědného muže se znovu ptát po podstatě a příkladu otcovství. Tímto příkladem a vzorem hodným následování je Bůh Otec, který je mírou každého autentického otcovství. Pokud se otec bude v síle Ducha svatého snažit následovat nebeského Otce, jehož definitivní zjevení nám přinesl Ježíš Kristus, stane se opravdu dobrým otcem.

Člověk se ovšem dobrým otcem nestane ze dne na den, je to spolupráce s Boží

milostí, která trvá celý život, ve kterém se jedinec má stále více stávat podobným Bohu. Budoucí otec by neměl zanedbat přípravu na svůj specifický životní úkol, ale měl by se na něj připravit. Měl by se snažit naučit ovládnout svou náladovost a své emoce. Měl by projít lidskou a duchovní formací, která by v sobě zahrnovala formaci intelektuální. Bohužel tuto možnost mají v dostačující podobě v dnešní době jen kandidáti kněžství. Nějaké formační pobyty pro budoucí otce bohužel zatím nezaznamenáme. Svědčí to o tom, že buď vůbec pořádány nejsou, anebo jsou málo propagované. Každopádně se zdá vhodné, aby si věřící člověk snažil najít vhodného duchovního otce, který by mu pomohl se stát více podobný Bohu a tedy lepším člověkem a následně i dobrým otcem.

Můžeme tedy shrnout, že být dobrým otcem dnes znamená být otcem podle obrazu Božího, tj. myslet víc na druhé než na sebe a chtít pro každého dobro, být milosrdný, starostlivý a štědrý, být soucitný a taky něžný. Ve své lásce nikomu nestránit, ale mít všechny rád stejně – každého jako tu nejdražší, jedinečnou osobu.

Na závěr ještě musíme odstranit jedno nepravdivé přesvědčení, které mezi věřícími přetrvává, a to že duchovní otec a otec v rodině jsou dvě různá povolání. Je sice pravda, že duchovní otec nemusí žít v rodině a mít vlastní děti. Ale je třeba zdůraznit, že být dobrým otcem v rodině znamená být také otcem duchovním, tedy předávat život nejen fyzicky ale i v Duchu, a tak být co nejúplněji, jak jen člověk může, nástrojem a znamením otcovství Božího.

Otče můj, já bojuji o tebe.

Buď ty ve mně,

jako já chci být v tobě.

Karol Wojtyła

Já bojuji o tebe

PRAMENY

Bible: Písmo svaté starého a nového zákona. Český ekumenický překlad, 6. přepracované vydání, Česká biblická společnost, Praha, 1996, 1289 s.

Katechismus katolické církve, Zvon, Praha, 1995, 793 s.

JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*, Zvon, Praha, 1993, 96 s.

LITERATURA

AUGUSTIN J., *Celibát*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2000, 212 s.

AUGUSTIN J., *Být otcem*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, 235 s.

CINCIALOVÁ M. L., *Duchovní otcovství – mateřství jako účast na otcovství a mateřství Božím*, *Comunio* 4 (2002).

GALOT J., *Otče kdo jsi*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 135 s.

LENCZOVÁ T. a spol., *Ako to povieme našim deťom?*, Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, Bratislava, 2008, 87 s.

McCLUNG F., *Boží otcovské srdce*, Logos, Praha, 1991. 173 s.

NOVOTNÝ A., *Biblický slovník*, Kalich, Praha, 1956, 1405 s.

PONSARDOVÁ CH., *Víra v rodině*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, 239 s.

POSPÍŠIL C. V., *Jako v nebi, tak i na zemi*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, 590 s.

POSPÍŠIL C. V., *Hermeneutika mysteria*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005, 242 s.

POSPÍŠIL C. V., *Maria – mateřská tvář Boha*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2004, 72 s.

POSPÍŠIL C. V., *Otec a kříž Ježíše z Nazareta*, *Teologický sborník*, 4 (1990).

POSPÍŠIL C. V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP, Praha, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2006, 415 s.

RUPNIK M. I., *O duchovním otcovství a rozlišování*, Centrum Aleti, Olomouc, 2001, 113 s.

SMAHEL R. *Duchovní otcovství – přednáška*, www.Meritnet.cz/Smahel.

SMAHEL R. *Výchova k odpovědnému otcovství*, www.Meritnet.cz/Smahel.

ŠPIDLÍK T., *Ignác – starec, příklad duchovního otcovství*, Centrum Aletí, Olomouc, 2005, 114 s.

ZOJA L., *Soumrak otců*, Prostor, Praha, 2005, 306 s.

SEZNAM ZKRATEK

KKC = *Katechismus Katolické Církve* z r. 1995

Pozn.: Zkratky biblických knih jsou uváděny podle obvyklého úzu.